

Notat
TEMA KULTURARV
Vurdering av mulig påvirkning av nær- og
fjernvirkning tilknyttet
«Kanalbredden»
Banebakken 38
Tønsberg kommune
Vestfold
2026

Odel Rådgivning AS – utredning av kulturminner og kulturmiljø

NOTATINFORMASJON	
Rapporttittel:	Vurdering av mulig påvirkning av nær- og fjernvirkning tilknyttet «Kanalbredden»
Dato:	27.03.2026
Utgave:	4.0
Oppdragsgiver:	Spir Arkitekter AS
Kontaktperson:	Kristian Ottesen
Ansvarlig firma:	Odel Rådgivning AS
Prosjektleder:	Torbjørn Røberg
Prosjektadresse:	Banebakken 38, 3115 Tønsberg
Gårds-/bruksnr.:	1003/12, 64, 288, 294 og 317

Forord

Odel Rådgivning AS er engasjert av Spir Arkitekter AS for å vurdere den visuelle nær- og fjernvirkningen av planforslaget for «Kanalbredden», Banebakken 38, Tønsberg kommune.

Scanrope Eiendom AS planlegger å utarbeide en detaljregulering for «Kanalbredden» (Scanrope), som omfatter eiendommene gnr./bnr. 1003/12, 64, 288, 294 og 317.

Planområdet dekker et tidligere industriområde og foreslås regulert til kombinert bebyggelses- og anleggsformål. Reguleringsplanen legger til rette for en høy andel boligbebyggelse supplert med utadrettet virksomhet mot offentlige arealer. Det samlede planområdet utgjør omtrent 50 dekar.

Spir Arkitekter AS bistår Scanrope Eiendom AS med utarbeidelsen av detaljreguleringen.

Bilder uten oppgitt kilde er tatt av Odel Rådgivning AS.

Torbjørn Røberg
kulturhistoriker i Odel Rådgivning AS

Hole, 26. mars 2026

INNHOOLD

Sammendrag	5	
1	BAKGRUNN FOR PLAN- OG UTREDNINGSARBEID	6
2	METODE	7
2.1	Generelt	7
2.2	Begrep og definisjoner	12
2.2.1	Kulturminner og kulturmiljø	12
2.2.2	Automatisk fredete kulturminner	12
2.2.3	Forskrifts- og vedtaksfredete kulturminner	12
2.2.4	SEFRAK	12
2.3	Avgrensning av plan- og influensområde	13
3	FAGTEMA OG PLANOMRÅDE	14
3.1	Kulturhistorisk oversikt	14
3.2	Kulturminner i influensområdet	15
3.2.1	Automatisk fredete kulturminner	16
3.2.2	Forskrifts- og vedtaksfredete kulturminner	17
3.2.3	SEFRAK	18
3.2.4	BefarinG	19
4	DELOMRÅDER I INFLUENSOMRÅDET	20
4.1	Tønsberg kystkultursenter	21
4.2	Teie ubåtstasjon	22
4.3	Kanalbroen	24
4.4	Gunnarsbø	25
4.5	Svend Foyns arbeiderboliger	27
4.6	Haugar	28
4.7	Foynegården	30
4.8	Brygga	31
4.9	Slottsfjellet	33
5	VERDIVURDERING	35
6	KONKLUSJON VISUELL NÆR- OG FJERNVIRKNING	44
7	KILDER	46

Sammendrag

Dette notatet vurderer den kulturhistoriske verneverdien til ni delområder i influensområdet rundt Kanalbredden i Tønsberg. Området har en historisk tilknytning til maritime næringer, handelsvirksomhet, forsvar og industriutvikling, og delområdene representerer ulike epoker fra middelalderen til moderne tid.

Denne utredningen vurderer kulturhistoriske verdier og mulig visuell nær- og fjernvirkning av planforslaget for «Kanalbredden» i Tønsberg kommune. Influensområdet omfatter ni delområder med varierende verneverdi, inkludert middelalderbyen, Slottsfjellet, Brygga, Foynegården, Haugar, Gunnarsbø, Kanalbroen, Teie ubåtstasjon og Tønsberg kystkultursenter. Disse områdene representerer ulike historiske epoker og utgjør viktige kulturminner med nasjonal og regional betydning.

Tønsberg har en lang historie som handels- og sjøfartsby, med Kanalen som et sentralt transportknutepunkt. Området rundt Kanalbredden har vært preget av maritim og industriell virksomhet, særlig gjennom Tønsberg reeperbane og Scanrope. Planområdet dekker et tidligere industriområde som foreslås regulert til kombinert bebyggelses- og anleggsformål, med en høy andel boliger og utadrettet virksomhet mot offentlige arealer.

Delområde	Verneverdi	Verdi	Påvirkning
Tønsberg kystkultursenter	Høy	Regional	Ubetydelig
Teie ubåtstasjon	Svært høy	Nasjonal	Ubetydelig
Kanalbroen	Høy	Nasjonal	Noe forringet
Gunnarsbø	Høy	Regional	Ubetydelig
Svend Foyns arbeiderboliger	Høy	Nasjonal	Ubetydelig
Haugar	Svært høy	Nasjonal	Ubetydelig
Foynegården	Svært høy	Nasjonal	Noe forringet
Brygga	Svært høy	Nasjonal	Noe forringet
Tønsberghus/Slottsfjellet	Svært høy	Nasjonal	Ubetydelig

Den visuelle analysen viser at tiltaket vil ha en moderat påvirkning på enkelte kulturmiljøer, særlig Brygga, Foynegården og Kanalbroen, hvor ny bebyggelse kan endre de historiske siktlinjene. For øvrige områder vurderes påvirkningen som ubetydelig på grunn av eksisterende terreng, vegetasjon og bygningsmasse. Planforslaget vil dermed endre deler av bybildet, men uten å svekke forståelsen av de historiske kulturminnene.

Samlet konkluderer utredningen med at tiltaket vil innebære visuelle endringer i avgrensede deler av byens historiske omgivelser, men at nasjonalt viktige kulturminner forblir intakte og fortsatt vil kunne oppleves i sin historiske kontekst.

1 BAKGRUNN FOR PLAN- OG UTREDNINGSARBEIDET

Etablering av boliger innenfor det foreslåtte reguleringsområdet innebærer rivning av eksisterende bebyggelse, med mulig unntak av Kranhallen, som foreslås bevart som et kulturminne.

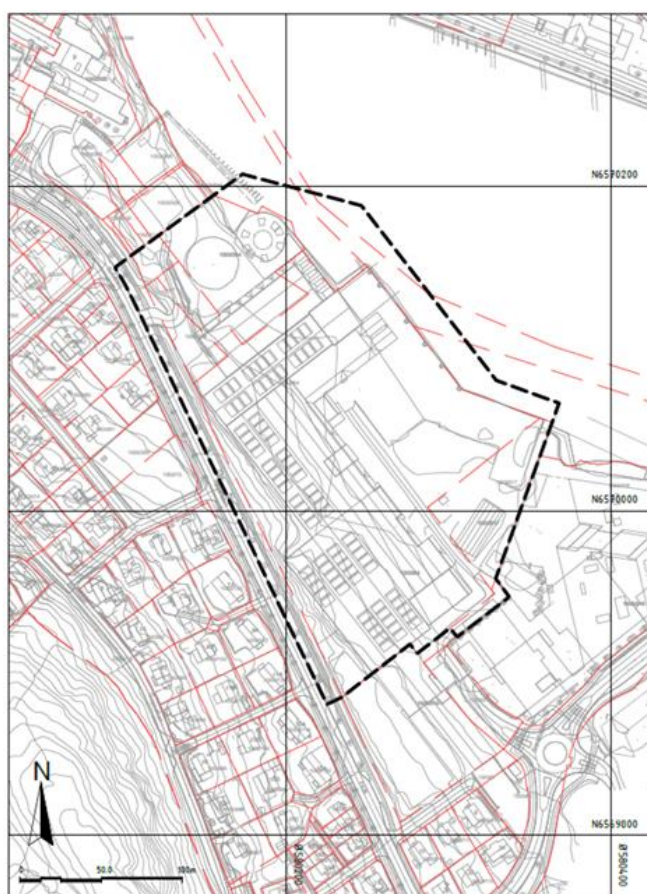
«1.6 Formålet med planen

Jf. kommunens konsekvensvurdering bygger tiltaket opp om by- og senterstrukturen i den vedtatte arealstrategien. Dette begrunner kommunen med at tiltaket har stort potensiale for å styrke Tønsberg by som et attraktivt og urbant by- og regionsenter ved fortetting og transformasjon, og mer effektiv bruk av arealer innenfor etablert senterstruktur.

I samsvar med ny kommuneplan ønskes området regulert til kombinert bebyggelse- og anleggsformål, med en høy andel bolig og med utadrettet virksomhet mot offentlige arealer. Bebyggelsen vist i vedlagte illustrasjoner har et areal på ca. 55.000 m² (BRA). I tillegg kommer kjeller og parkeringsareal under bakken. Det er lagt opp til ca. 500 boenheter.

1.7 Forslag til planavgrensning

Forslag til planavgrensning er vist med sort stiplet strek på kartskissen under. Planområdet inkludert tilgrensende sjøareal og frem til senterlinje vei måler i underkant av 50 daa.

Forslag til avgrensning av planområdet.»

Spir Arkitekter AS, 29.02.2024: Detaljregulering for Kanalbredden (Scanrope).
Planinitiativ og anmodning om oppstartsmøte.

2 METODE

2.1 Generelt

Kulturminner: verneverdi og kriterier

I juridisk sammenheng har kulturminner en definert status av Riksantikvaren. Et viktig kriterium for å oppnå denne statusen er alder, som for bygninger hovedsakelig settes til tiden før 1900. Dette innebærer at bygninger oppført etter 1900, og spesielt etter 1950, kun unntaksvis defineres som kulturminner med slik status.

I en bredere betydning kan alle spor etter menneskelig virksomhet, inkludert tekniske og industrielle historier, betraktes som kulturminner, uten at det nødvendigvis medfører krav om vern eller restriksjoner i bruken av bygninger eller anlegg.

I forrige århundre var samfunnet preget av en rivende utvikling, der ny teknologi avløste den forrige, noe som igjen endret samfunnets struktur og funksjon. Disse endringene gjenspeiles i arkitekturen, spesielt i tekniske og industrielle bygninger. Slike bygninger forteller i stor grad historien om vår egen nære fortid.

Verdikriterier

Til grunnlag for å vurdere bygningens kulturminneverdi legges kriteriene for vern som brukes av kulturminnevernet. De vurderer bygningenes kvaliteter og fremtoning.

Objektene betydning som kulturminner vurderes ut fra åtte vernekriterier. Kriteriene er ikke vektet innbyrdes, men skal hver for seg gi indikasjoner på hvilke forhold ved objektet som er av betydning for den samlede vurderingen som registrator kommer fram til.

Vurdering av verdi: Det er viktig å være oppmerksom på at man ikke uten videre kan beregne gjennomsnittet av de enkelte kriterier for å komme fram til en samlet vurdering av verneverdi.

Vurderingsnivåer som benyttes er:

- Svært høy verdi
- Høy verdi
- Middels verdi
- Lav eller ingen verdi

Vernekriterier: Følgende vernekriterier benyttes i kulturminneregistrering i forbindelse med kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer:

- Aldersverdi
- Autentisitet
- Miljøverdi
- Representativitet
- Sjeldenhet
- Kunstnerisk/arkitektonisk verdi
- Kulturhistorisk verdi
- Tilstand

Aldersverdi

Objektets alder har betydning for vurderingen av verneverdi, og verdien øker med alderen.

Svært høy verdi	Objekter antatt oppført før 1775
Høy verdi	Objekter oppført 1775-1849
Middels verdi	Objekter oppført 1850-1924
Lav verdi	Objekter oppført 1925 og senere

Objekter som er satt sammen av flere byggetrinn føres opp med alder etter det eldste byggetrinnet.

Hvis objektet er flyttet, men gjenreist stort sett slik det sto opprinnelig, brukes opprinnelig alder. Når et tilflyttet objekt er betydelig ombygd ved gjenreisning, eller når det opprinnelige bygget bare utgjør en liten del av dagens hus, dateres huset til gjenreisnings- eller fornyelsestidspunktet.

Autentisitet

Objekter som i stor grad har bevart opprinnelig hovedform, og som har beholdt opprinnelige eller tidlige bygningsdeler og detaljer, er autentiske.

Kriteriet kan avgjøre valg mellom objekter av samme type, og får økende betydning med høyere alder på objektet.

Svært høy verdi

Objektet fremstår slik det ble oppført, eller slik det ble bygd om på et tidlig tidspunkt. De aller fleste bygningsdeler og detaljer er originale.

Høy verdi

Objektet fremstår i hovedtrekk slik det ble oppført, eller slik det ble bygd om på et tidlig tidspunkt. En god del bygningsdeler og detaljer er originale. Objektet kan likevel ha fått senere endringer i form av tilbygg eller nyere bygningsdeler som i utførelse og form slutter opp om objektets karakter.

Middels verdi

Objektets hovedkarakter og enkelte detaljer er bevart. Nyere bygningsdeler og detaljer kan avvike fra den opprinnelige karakteren.

Lav verdi

Øvrige objekter. Objektet har få eller ingen eldre bygningsdeler bevart.

Kravet som settes til autentisiteten er størst for yngre objekter og settes noe lavere for objekter med høy alder. Hvis vurderingen av autentisitet tar utgangspunkt i en ombygging, må den nye fasaden ha verneverdi i seg selv for å kunne bli betraktet som autentisk.

Miljøverdi

Begrepet benyttes når objekter ligger i sammenheng med andre verneobjekter, har oppsluttende betydning, og setter andre kulturminner inn i en riktig sammenheng, f.eks. som del av anlegg eller som nabobygning til et kulturminne.

Svært høy verdi

Objektet er avgjørende for at naboobjekt(er) av høy verdi skal kunne fremstå i en (bygning)historisk korrekt sammenheng.

Høy verdi

Objektet er av betydning for at naboobjekt(er) skal kunne fremstå i en (bygning)historisk korrekt sammenheng.

Middels verdi

Objektet bidrar til at naboobjekt(er) fremstår i en (bygning)historisk korrekt sammenheng, men kan unnværes.

Lav verdi

Øvrige objekter.

Representativitet

Noen hus er representative med hensyn til type, utførelse eller bruk, eller på grunn av lokal egenart. De representerer vanligvis en historisk hustype som er eller har vært vanlig på stedet.

Her brukes tre vurderingsnivåer:

Høy verdi

Objektet er en god representant for en bestemt type eller gruppe objekter.

Middels verdi

Objektet hører med blant en bestemt type eller gruppe objekter, men har enkelte avvikende særtrekk.

Lav verdi

Øvrige objekter

Ved vurdering av representativitet vurderes helhet og hovedform slik bygget fremstår i dag, sammenlignet med hvordan hustypen opprinnelig så ut. Det legges vekt på hovedform, og i mindre grad detaljer. Disse omfattes av autentisitet, se over.

Sjeldenhet

Et kulturminne kan være sjeldent når det gjelder type, utførelse eller bruk. Begrepet dekker to områder: Objekter som i dag er sjeldne, men som tidligere har vært utbredte, og objekter som var sjeldne på det tidspunkt de ble oppført.

Svært høy verdi

Objektet er sjeldent i nasjonal eller regional sammenheng.

Høy verdi

Objektet er sjeldent i kommunal/lokal sammenheng.

Middels verdi

Objektet er relativt sjeldent i området.

Lav verdi

Øvrige objekter.

Kunstnerisk/arkitektonisk utførelse

Noen objekter utmerker seg ved å ha spesielt høy arkitektonisk, kunstnerisk eller håndverksmessig kvalitet.

Svært høy verdi

Objekter med svært høy arkitektonisk eller kunstnerisk kvalitet, på nivå med fremragende nasjonale og regionale byggverk fra den aktuelle perioden.

Høy verdi

Objekter med høy arkitektonisk eller kunstnerisk kvalitet, og som hører med blant de beste eksempler på lokal arkitektur fra den aktuelle perioden.

Middels verdi

Objekter som skiller seg ut fra vanlig, god byggeskikk med fasader og/eller utførelse som har høyere kvalitet enn det som var vanlig.

Lav verdi

Øvrige objekter.

Kulturhistorisk verdi

Noen få hus og steder er knyttet til spesielle begivenheter eller personer, eller de har en plass i den lokale historiefortellingen. Bygninger med identitets- eller symbolverdi kommer også inn under dette kriteriet. Det gjelder objekter som vekker minner og representerer referanser for større grupper av mennesker, eller markerer tilhørighet til et område.

Svært høy verdi

Objekter knyttet til historiske personer eller hendelser av stor nasjonal eller regional betydning. Det vil også gjelde objekter som gjennom sin posisjon i lokalsamfunnet er "allemannseie", eller som har stor identitetsbetydning på nasjonalt eller regionalt nivå.

Høy verdi

Objekter knyttet til historiske personer eller hendelser av stor lokal betydning. Dette vil også gjelde objekter som er en viktig del av lokalsamfunnets identitet.

Middels verdi

Objekter som har en viss betydning som formidlere av lokal historie eller er knyttet til personer av en viss betydning for lokalsamfunnet. Dette vil også gjelde objekter som har en viss symbol- eller

identitetsverdi for lokalbefolkningen.

Lav verdi

Øvrige objekter.

Tilstand

Den tekniske tilstanden gjør at noen objekter er mer egnede for vern enn andre tilsvarende objekter. Kriterier brukes først og fremst for å skille mellom kulturminner av samme type og verdi, men hvor den tekniske tilstanden kan være forskjellig.

Vurdering av tilstand skjer kun av en overfladisk karakter. Det foretas ikke en nærmere tilstandsvurdering.

Her brukes tre vurderingsnivåer:

Høy verdi

Objekter som er i akseptabel stand, eller som har forfall av overfladisk karakter.

Middels verdi

Objekter i forfall, men hvor det er praktisk og/eller økonomisk mulig å sette objektet i stand.

Lav verdi

Objekter som ikke kan reddes uten betydelig innsats, og hvor istandsettingen vil måtte skje på bekostning av kulturverdiene.

Samlet vurdering

Delvurderingene (enkeltkriteriene) gir et inntrykk av hva som vektlegges i den totale vurderingen av objektet. Totalinntrykket skal sammenfattes skriftlig i en samlet faglig vurdering.

De åtte enkeltkriteriene vektlegges forskjellig. En kan derfor ikke "summere" verdien av de enkelte kriterier for å beregne en samlet vurdering. Delvurderingene er likevel nyttige for å sikre at alle forhold ved objektet er vurdert.

Svært høy verneverdi

Høy verneverdi

Middels verneverdi

Lav verneverdi

Til slutt settes kulturminnene verdi inn i en geografisk ramme:

- Lokal verdi
- Regional verdi
- Nasjonal verdi

2.2 Begrep og definisjoner

2.2.1 Kulturminner og kulturmiljø

«Kulturarv defineres her som materielle og immaterielle spor etter menneskelig virksomhet. I denne analysen er det de materielle sporene etter menneskers virksomhet som er i fokus,

Temaet omfatter følgende deltemaer:

- Kulturminner
- Kulturmiljøer
- Kulturhistoriske landskap inklusive bylandskapet

Kulturminner og kulturmiljø er definert i Lov om kulturminner. Kulturminner er her definert som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Kulturmiljø er definert som et område der kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng. Kulturhistoriske landskap skal i denne sammenhengen forstås som større sammenhengende områder med kulturmiljøer, der den kulturhistoriske dimensjonen er framtrædende.»

Statens vegvesen. 2018. Oppdatert 2021: Konsekvensanalyser. Håndbok V712. punkt 6.7.1.

2.2.2 Automatisk fredete kulturminner

Automatisk fredete kulturminner omfatter alle faste kulturminner fra før 1537 og alle stående byggverk med opprinnelse fra før 1650, samt samiske kulturminner eldre enn 100 år.

Automatisk fredete kulturminner har pr. definisjon stor/nasjonal verneverdi som enkeltobjekter. I kulturmiljøer kan likevel verdien av et automatisk fredet kulturminne rangeres som stor/middels/liten i forhold til den betydning kulturminnet har for det aktuelle miljøet.

Lov om kulturminner av 9. juni 1978, § 6.

2.2.3 Forskrifts- og vedtaksfredete kulturminner

Forskriftsfredete kulturminner fredes gjennom generelle forskrifter og omfatter ofte statlige kulturhistoriske eiendommer. Dette sikrer vern av en hel kategori kulturminner uten individuelle vedtak.

Vedtaksfredete kulturminner fredes gjennom enkeltvedtak etter en individuell vurdering av kulturhistorisk verdi. Dette kan gjelde bygninger, anlegg eller kulturmiljøer, og medfører restriksjoner på endringer og bruk.

Forskjellen ligger i at forskriftsfredning gjelder flere objekter under én forskrift, mens vedtaksfredning skjer individuelt. Begge former sikrer bevaring av kulturminner med nasjonal verdi.

Kilde: Lov om kulturminner av 9. juni 1978, §§ 15–22.

2.2.4 SEFRAK

«SEFRAK-registeret er en landsdekkende oversikt over eldre bygninger og andre kulturminner. Bygninger bygd før 1900 er registrert over hele landet. Enkelte kommuner har også inkludert bygninger fra før 1920 (noen kommuner før 1940). Registeret gir ingen vurdering av verneverdi, men gir en oversikt over eldre bebyggelse. Utreder må vurdere verneverdien ved de enkelte bygningene og miljøene.»

SVV, 2021: *Konsekvensanalyse*.

2.3 Avgrensning av plan- og influensområde

Planområdet er området der tiltaket skal gjennomføres. Influensområdet er det området der kulturminner og kulturhistoriske verdier kan bli visuelt påvirket eller berørt av tiltaket utenfor planområdet.

3 FAGTEMA OG PLANOMRÅDE

3.1 Historisk sammendrag av Tønsberg med vekt på Teie, Kanalen og Reperbanen

Tønsberg regnes som en av Norges eldste byer, med spor etter menneskelig aktivitet fra yngre stein- og bronsealder (4000–500 f.Kr.), selv om den første bymessige bosettingen oppstod senere. Arkeologiske funn av steinøkser og flintdolker indikerer menneskelig aktivitet i området etter at landskapet ble tørrlagt. De første tydelige bosettingssporene fra jernalderen (500 f.Kr. – e.Kr.1030) omfatter hustufter, graver og pløyespor fra 800-tallet. Haugar, med sine store gravhauger, var sannsynligvis et politisk, religiøst og økonomisk maktsenter i jernalderen.

I middelalderen (1030–1537) befestet Tønsberg sin posisjon som et religiøst og handelsmessig sentrum. Byen var sete for et av Norges første bispeseter, etablert på Teie hovedgård i 1070. Selv om bispesetet ble flyttet til Oslo rundt 1160, forble Teie hovedgård underlagt biskopen fram til reformasjonen. Byens strategiske beliggenhet ved en beskyttet havn gjorde den sentral for handel og maritim aktivitet. Under Håkon Håkonssons styre gjennomgikk Tønsberghus sin største utbygging, og Tønsberg ble en av Norges viktigste byer.

Handelen blomstret på 1300-tallet, delvis takket være tyske hanseatiske kjøpmenns privilegier. Byen hadde tre sognekirker, to klostre og flere hospitaler, og utviklet en tettbebyggelse med sjøboder langs havnen. Etter Kalmarunionens etablering i 1397 mistet byen sin tidligere betydning, og Tønsberghus ble brent og forlatt etter et svensk angrep i 1503. Dette, kombinert med en bybrann i 1536, medførte en tilbakegang i handel og folketall.

I nyere tid (1537–1900) ble byen gradvis gjenoppbygget. Reformasjonen i 1537 medførte at Teie hovedgård ble overført til kongen. På 1700-tallet utviklet området seg til et industrielt sentrum med skipsverft, bryggeri, reperbane og trankokeri. Spesielt Tønsberg reperbane, grunnlagt i 1796 av Mathias Samuelsen Foyn på Teie, spilte en viktig rolle i byens maritime næringsliv. Bedriften produserte tauverk for skipsfarten og tilpasset seg senere behovene i hvalfangstnæringen og oljeindustrien. På begynnelsen av 1900-tallet ble Teie hovedgård omregulert til boligområde, og bydelen Teie vokste fram.

I 1877 ble den nordligste delen av Nøtterøy innlemmet i Tønsberg. Denne delen av Nøtterøy hadde allerede på 1700-tallet utviklet seg til et industriområde.

Reperbanen gjennomgikk store moderniseringer fra 1879 til 1884, med innføring av dampmaskiner og produksjon av ståltau. To store branner, i 1891 og 1910, medførte gjenoppbygging og videre utvidelser. På 1900-tallet utviklet reperbanen seg til Nordens mest moderne ståltaufabrikk. Bedriften gjennomgikk flere eierskifter, fra Christiania Spigerverk i 1963 til internasjonale selskaper som Parker Hannifin og Bridon. I 2018 ble Tønsbergs eldste industribedrift lagt ned, og en 222 år lang industrihistorie avsluttet. En seksjon av den tidligere langbanen ble gjenoppført i 2024 ved Tønsberg Kystkultursenter som et kulturminne.

Foynegården, en viktig del av Tønsbergs handelshistorie, ble etablert på midten av 1700-tallet og utviklet seg til en betydelig kjøpmannsgård med sjøboder, fjøs og staller. Svend Foyn, grunnleggeren av moderne hvalfangst, ble født her i 1809. Tønsberg kanalbro, som forbinder byens to sider over Kanalen, har vært et viktig samferdselselement siden den første klaffebroen ble bygget i 1735. Dagens kanalbro, oppført i 1957, er den fjerde i rekken og muliggjør fortsatt skipstrafikk. Teie ubåtstasjon, etablert i 1918, var Norges første landbaserte ubåtanlegg og spilte en viktig rolle i forsvaret av Oslofjorden under begge verdenskrigene. Anlegget huset torpedomagasin og verksted og var en del av Tønsbergs militære infrastruktur frem til 1989.

Tønsberg har gjennom sin historie utviklet seg fra et tidlig bosettingsområde til et maritimt handelssentrum og senere en moderne handels- og industriby. Gården Teie, Kanalen, Foynegården, kanalbroen og Teie ubåtstasjon har hatt en sentral rolle i byens utvikling, og Tønsberg reperbane var en viktig arbeidsplass gjennom flere hundre år. Selv om byen har mistet mye av sin maritime industri, er den i dag en betydelig handels- og administrasjonsby i Vestfold.

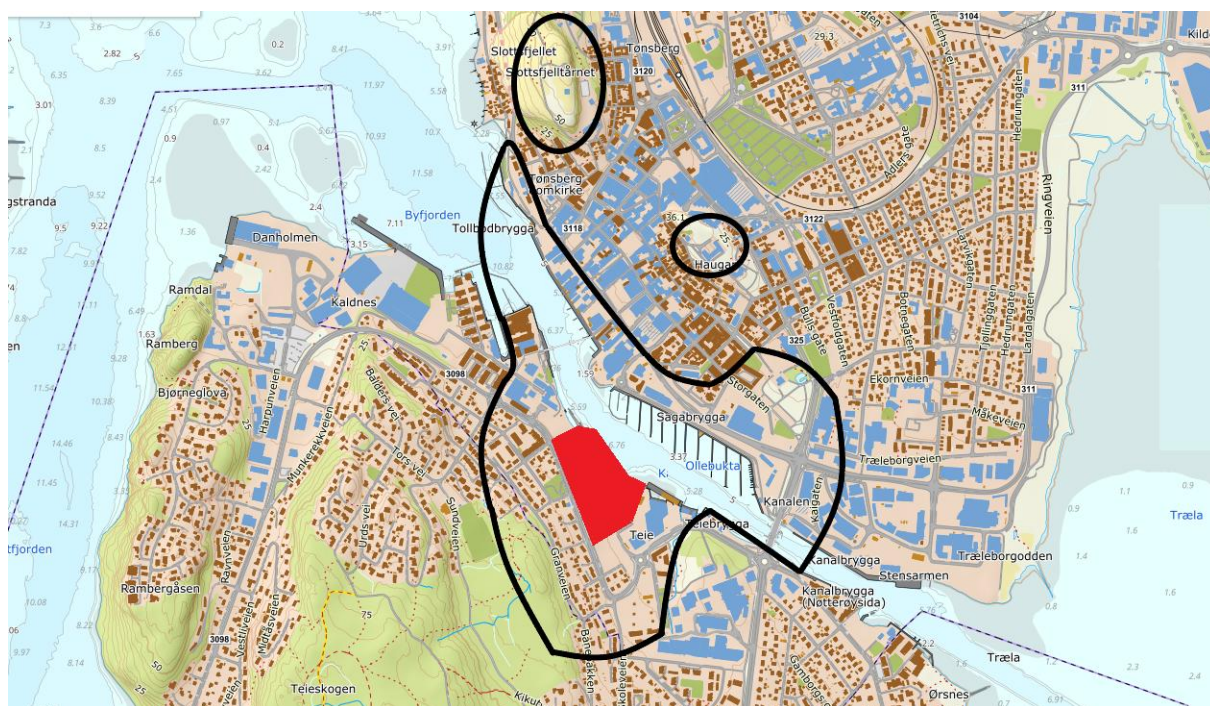
3.2 Kulturminner i influensområdet

Tønsbergs middelalderlige bystruktur er fortsatt lesbar i dagens bybilde og bidrar til byens historiske dybde. Selv om ingen stående bygninger fra middelalderen er bevart, finnes det flere ruiner som vitner om byens tidlige urbane utvikling. Særlig gatenettet reflekterer middelalderens organisering, med tre langsgående gater – Øvre Langgate, Storgata (tidligere Store Langgate) og Nedre Langgate – som følger den historiske strandlinjen. Smalere tverrgater knytter disse til havnen, slik de også gjorde i middelalderen, og understreker byens rolle som handels- og sjøfartsby.

Middelalderbyen i Tønsberg er av Riksantikvaren klassifisert som et område av nasjonal interesse. Området er kartfestet som et sammenhengende automatisk fredet kulturminne og omfatter sentrumsområder, Slottsfjellet, Haugar og landskapet rundt Teie hovedgård. Dette viser hvordan middelalderens strukturer ikke bare har satt sitt preg på bykjernen, men også på de omkringliggende områdene.

Bybildet preges også av nyere tids kulturminner som speiler byens maritime og industrielle historie. Foynegården, en handelsgård fra 1700-tallet, er et sjeldent bevart eksempel på Tønsbergs eldre havnebebyggelse. Tønsberg kanalbro fra 1957 er et sentralt infrastrukturminne, og kontrolltårnet i funksjonalistisk stil gir broen et særpreget uttrykk. På Teie ligger restene av den tidligere ubåtstasjonen fra 1918, en påminnelse om det norske sjøforsvarets utvikling. Disse kulturminnene viser hvordan byen har utviklet seg gjennom århundrene, samtidig som de opprettholder forbindelsen mellom Tønsbergs middelalder og dens nyere historie.

For kulturminner og kulturmiljøer i influensområdet er det særlig den visuelle påvirkningen som er relevant. Influensområdet defineres som det landskapsrommet hvor tiltaket kan sees og dermed påvirke opplevelsen av de historiske strukturerne.

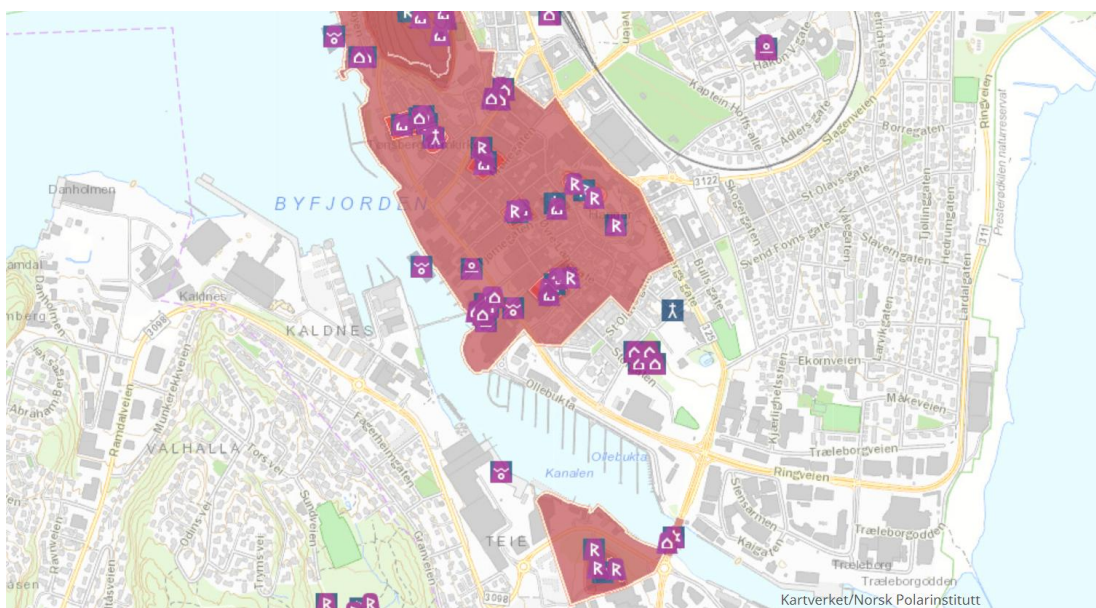

Figur 3-1. Planområdet markert med rødt. Influensområdet innrammet med svart linje. Kilde: Kartverket. Kart bearbejdet av Odel.

3.2.1 Automatisk fredete kulturminner

Planområdet grenser til Tønsberg middelalderby (kulturminne-ID 10570), og store deler av influensområdet inngår i middelalderbyen. Middelalderbyen ligger nord og øst for planområdet.

1,2 km nord for planområdet ligger Tunsberghus (Slottsfjellet), på den andre siden av Kanalen, med ruiner av en ringmur, kasteller, en kirke og andre bygninger (kulturminne-ID 12373). 200 m sørøst for planområdet ligger Teie hovedgård, som omfatter både Oslobispens gård (ID 93917) og Teie bygrunn (ID 88462).

Figur 3-2. Middelalderbyen Tønsberg. Kilde: <https://miljoatlas.miljodirektoratet.no/>.

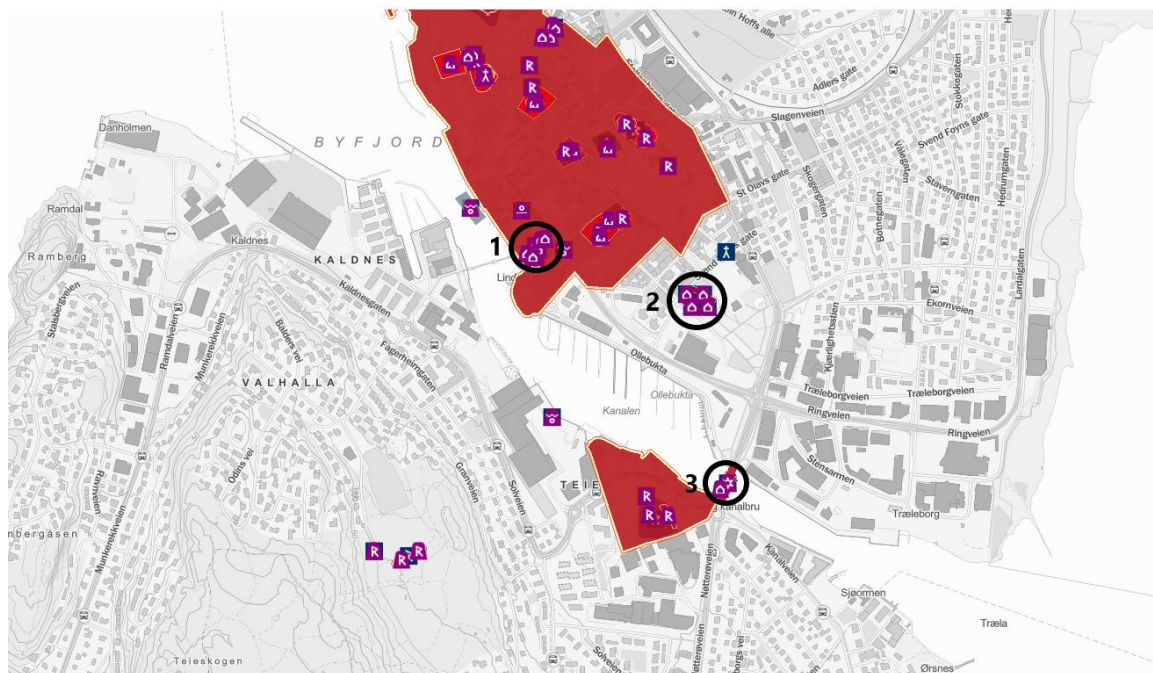
Figur 3-3. Utsikt mot syd mot planområdet sett fra toppen av Slottsfjellet. I forgrunnen ses Teglkastellet, fullført sommeren 1276 under kong Magnus Lagabøte (1263–1280) som en del av utvidelsen av borganlegget på Tunsberghus.

3.2.2 Forskriftsfredete og vedtaksfredete kulturminner

I influensområdet finnes elleve fredete kulturminner: ett forskriftsfredet kulturminne og ti vedtaksfredete kulturminner. Disse er fordelt på tre delområder.

300 meter nord for planområdet ligger Foynegården med seks vedtaksfredete bygninger. 500 meter nordøst ligger Svend Foyns arbeiderboliger med fire vedtaksfredete bygninger. 400 meter mot øst ligger Tønsberg kanalbro med kontrolltårn, begge forskriftsfredet.

Øvrige vedtaksfredete og forskriftsfredete kulturminner i nærheten av planområdet er skjult av bebyggelse.

Figur 3-4. Nr. 1. Foynegården, seks vedtaksfredet. Nr. 2. Svend Foyns arbeiderboliger, vedtaksfredet. Nr. 3. Tønsberg kanalbro med kontrolltårn, forskriftsfredet. Kilde: <https://miljoatlas.miljodirektoratet.no/>. Kart bearbejdet av Odel.

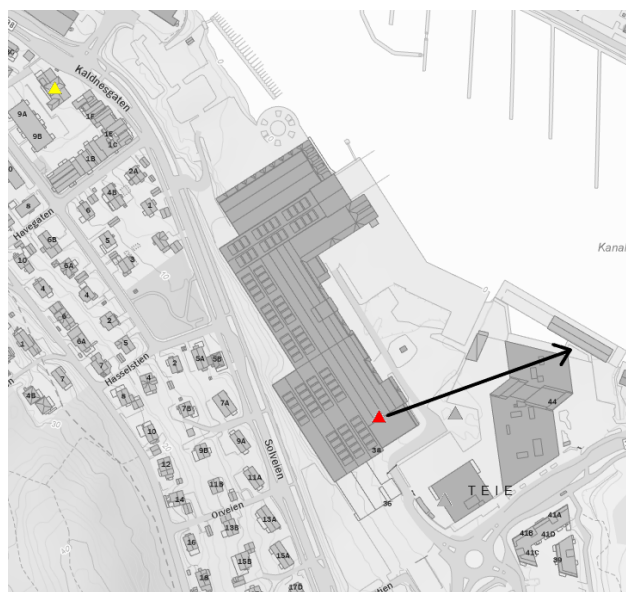
Figur 3-5. Foynegården Bolig. ID 86614-1, oppført ca. 1750 eller 1800-50. Nedre Langgate 18D.

3.2.3 SEFRAK

18 SEFRAK-registrerte bygninger ligger i influensområdet. Tilsynelatende vil tiltaket ses fra omkring 10 av dem. Årsaken er at bygningene skjules av andre bygninger.

Figur 3-6. Oversikt over SEFRAK-registrerte bygninger. Kilde: <https://miljoatlas.miljodirektoratet.no/>.

Figur 3-7. Rød trekant: Reperbanen, SEFRAK 0704-1201-009. Pil peker på hvor bygget står gjenreist, se Delområde A: Tønsberg kystkultursenter. Kart: Miljødirektoratets nettsted miljoatlas.no. Dato: 17.02.2025.

Figur 3-8. Reperbanen, SEFRAK 0704-1201-009, rekonstruert. Bilde: 02.10.2024.

I planområdet sto det én SEFRAK-registrerte bygning. Dette var Reperbanen ble revet i flere etapper mellom 1993 og 1998. Materialene og store deler av de tekniske innredningene ble ivaretatt. En ca. 100 m lang seksjon av Reperbanen ble gjenreist på eiendommen til Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter, nabo til planområdet, i 2024, se figur 3-3.

3.2.4 Befaring

Befaring av kulturminner og kulturmiljøer ble gjennomført 2. oktober 2024. Befart område er influensområde vist i figur 3-6. Undersøkelsen omfattet alle tidligere registrerte kulturminner i Miljøatlas, inkludert automatisk fredete, vedtaksfredete og forskriftsfredete kulturminner samt SEFRAK-registrerte bygninger. Vurderingene bygger på en helhetlig gjennomgang av kulturminnene i området, hvor enkelte lokaliteter var kjent fra tidligere undersøkelser.

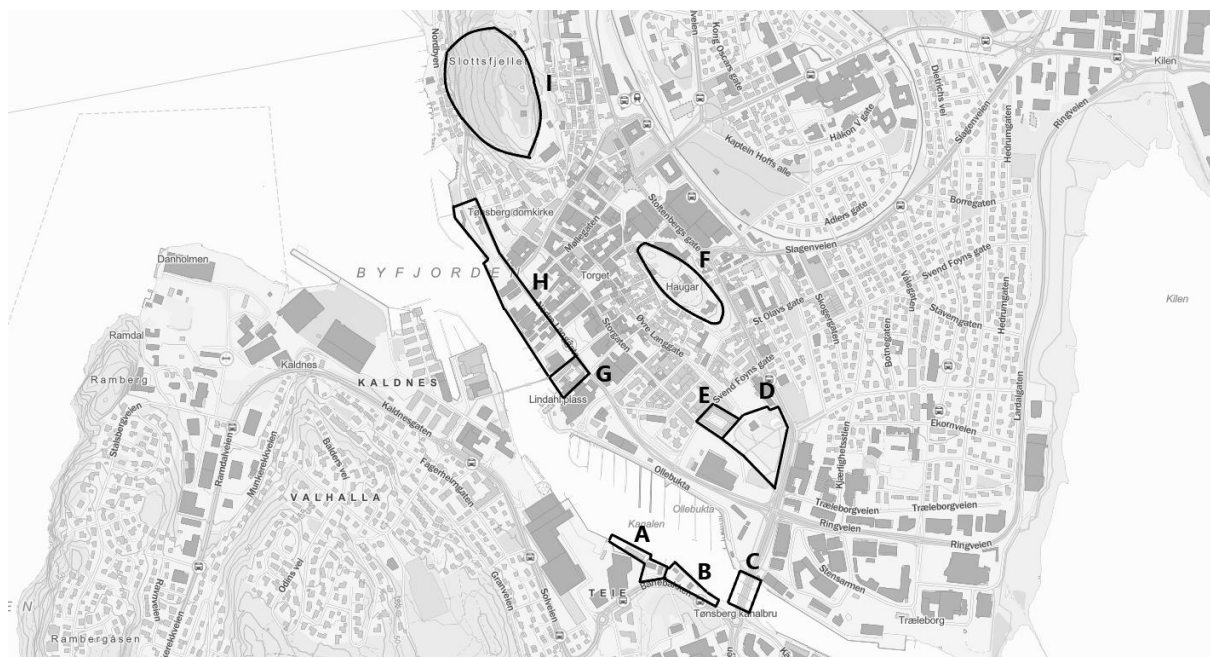
I alt ble omkring 30 kulturminner oppsøkt. Befaringen avdekket også uregistrerte kulturminner i Tønsberg by, blant annet Gunnarsbø, en bygning med tilhørende park, som er inkludert som et eget delområde i rapporten; Delområde D. Gunnarsbø.

En vurdering av tiltakets visuelle konsekvenser viser at det ikke vil være synlig fra Nordbyen, Tønsbergs eldste sammenhengende trehusbebyggelse, grunnet eksisterende bygningsmasse og topografi. Tilsvarende er planområdet ikke synlig fra Jarlsberg hovedgård. Influensområdet for visuell påvirkning er avgrenset til 1,5 km, noe som innebærer at husmannsplassen Holmen Søndre på Ilene, samt gravhaugene ved Jarlsberg hovedgård, som befinner seg cirka 2,5 km unna, ikke ble oppsøkt.

De bygningene som i størst grad vil bli visuelt berørt, er de med fasade mot eller utsyn til Kanalen. Bakliggende bygningsstrukturer og automatisk fredete kulturminner vil i utgangspunktet ikke påvirkes, med mindre de ligger i høyere terreng, slik som på Slottsfjellet og Haugar.

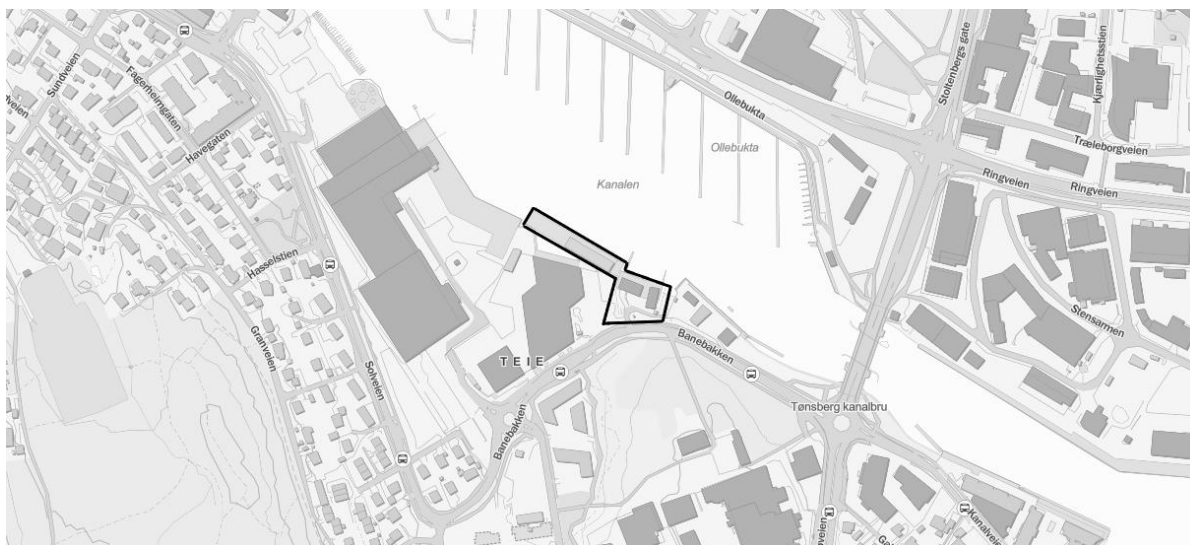
4 DELOMRÅDER I INFLUENSOMRÅDET

Influensområdet omfatter ni delområder som gjenspeiler Tønsbergs utvikling fra middelalderen til nyere tid. Disse områdene inkluderer middelalderbyens bevarte strukturer, historiske havne- og handelsmiljøer, industribygninger fra seilskutetiden og mekanisert skipsbygging, samt kulturminner fra forsvars- og samferdselshistorien. Blant de mest markante delområdene er Slottsfjellet med ruinene av Tunsberghus, Teiebrygga med ubåtstasjonen fra 1918, og Tønsberg kanalbro, et funksjonalistisk infrastrukturminne fra 1957. Hvert delområde bidrar til forståelsen av hvordan byen har utviklet seg gjennom ulike epoker, og sammen utgjør de en kulturhistorisk helhet.

Figur 4-1.

4.1 Delområde A: Tønsberg kystkultursenter

Figur 4-2. Delområde A.

Beskrivelse av området

Tønsberg kystkultursenter ligger ved Teiebrygga, mellom Kanalene og Banebakken. Området består av to historiske bygninger og omkring 20 skip og båter, noe som skaper et levende teknisk-industrielt kulturmiljø. Kystkultursenteret inngår som en del av byens front mot fjorden og fungerer som et maritimt samlingspunkt for bevaring og formidling av tradisjonell kystkultur.

Området preges av historiske fartøyer, og er et aktivt arbeidssted for vedlikehold og rekonstruksjon av kystens seil- og motorfartøyer.

Figur 4-3.

Historikk

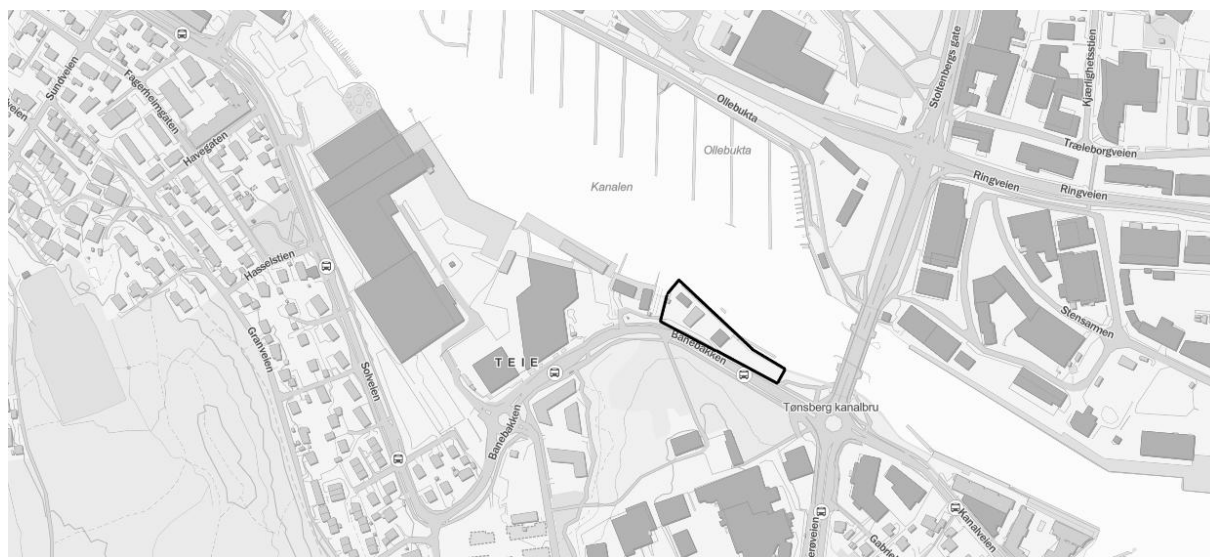
På 1800-tallet lå det et treskipsbyggeri med slipp på området, etablert av Samuel Foyn. Anlegget er ikke bevart, men fra 1990-årene har Tønsberg kystkultursenter gjenoppbygget området med slipp, riggerloft og sjøbod for å videreføre den maritime håndverkstradisjonen.

Riggerloftet, en fireetasjes laftet tømmerbygning fra 1790, ble flyttet hit i 1993. Opprinnelig var bygningen et kornmagasin på Bolærne for Jarlsberg-godset, men på 1800-tallet ble den flyttet til Kaldnes Mekaniske Verksted, hvor den tjente som mastebod, seilmakeri og verksted. Sjøbua, tidligere et råvarelager for Tønsberg reperbane, ble overtatt av kystkultursenteret i 1992.

Tønsberg reperbane, eller langbanen, var en av byens viktigste industrielle virksomheter og produserte tauverk til skipsfarten i over 250 år. Reperbanen var en lang, smal bygning, typisk for tauproduksjon, der garn ble spunnet til kordeler og videre til ferdige tau. På grunn av sin store lengde ble den et markant innslag i bylandskapet. Reperbanen ble revet i flere etapper mellom 1993 og 1998, men i 2024 ble en 100 meter lang seksjon gjenoppført på eiendommen til Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter, nabo til planområdet.

Kystkultursenteret ivaretar også en samling på rundt 20 historiske farkoster, inkludert hardangerjakten *Berntine*. I dag fungerer Teie som hovedkvarter for Tønsberg kystkultursenter, Loggen Kystlag og Forbundet Kysten, som på ideelt grunnlag restaurerer og ivaretar eldre skuter. Området har utviklet seg til et viktig senter for bevaring av kystkultur og tradisjonelt sjømannskap.

4.2 Delområde B: Teie ubåtstasjon

Figur 4-4. Delområde B.

Beskrivelse av området

Teie ubåtstasjon ligger ved Kanalen mellom Teiebrygga og Teie hovedgård. Området består av en kai med tre murbygninger som sammen danner et enhetlig forsvarsanlegg. Stasjonen var en del av forsvarets maritime infrastruktur og inngår i byens front mot fjorden.

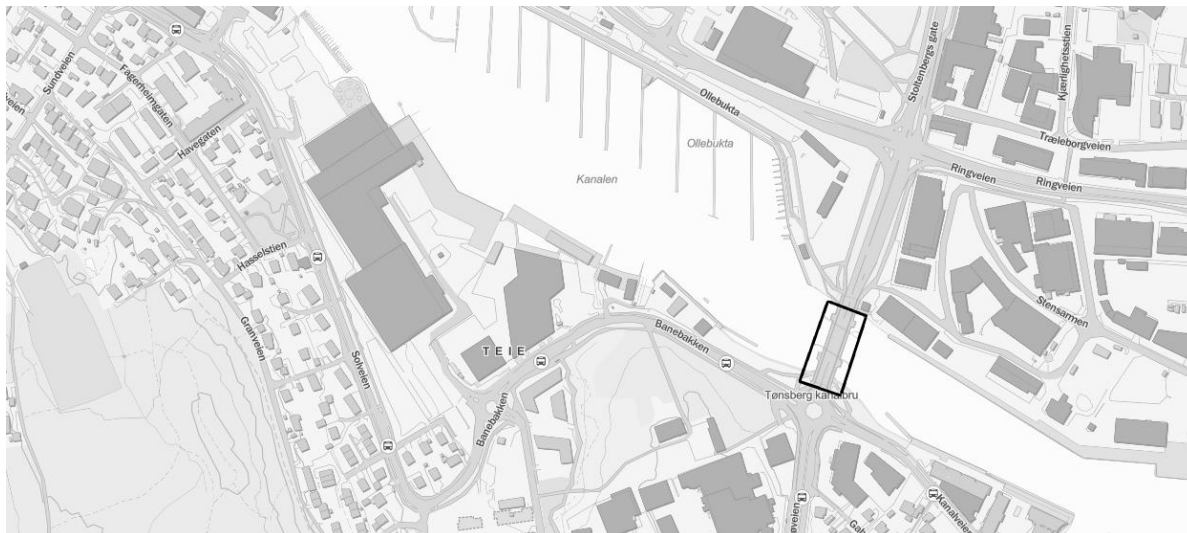
Figur 4-5. Teie ubåtstasjon sett fra Ollebukta mot syd-vest.

Historikk

Teie ubåtstasjon var Norges første landbaserte orlogsstasjon for ubåtvesenet og fungerte som nasjonal base fra 1918 til 1940. Før dette var norske ubåter avhengige av depotskip. Anlegget på Teie ble bygget for å gi en fast operativ havn. Stasjonen kunne ta imot seks ubåter og besto av kai, transformatorstasjon, torpedomagasin og verksted.

Den 9. april 1940 ble ubåtene fra Teie sendt ut for å møte den tyske krigsflåten, men stasjonen ble raskt overtatt av Kriegsmarine, som brukte anlegget til ubåtoperasjoner i Oslofjorden. Etter krigen solgte Forsvaret området til Tønsberg kommune, og bygningene ble brukt av yrkesskolen til verkstedundervisning frem til 1989.

4.3 Delområde C: Kanalbroen

Figur 4-6. Delområde C.

Beskrivelse av området

Kanalbroen er en bevegelig bro på Fylkesvei 308, som krysser Kanalen i Tønsberg. Broen er en del av fjordens infrastruktur og forbinder tettbebyggelsen på begge sider av sundet. Den inngår i et teknisk-industrielt kulturmiljø og grenser til både historiske gårdsmiljøer og tidligere forsvarsanlegg.

Med sin karakteristiske klaffemekanisme og sitt funksjonalistiske kontrolltårn, er broen et sentralt element i bybildet og et viktig knutepunkt for transport. Samtidig utgjør den et kulturminne som representerer utviklingen av bevegelige broer i Norge. Broens arkitektur og konstruksjon gjenspeiler teknologiske og estetiske idealer fra midten av 1900-tallet, mens dens beliggenhet og funksjon knytter den til Tønsbergs lange maritime historie.

Figur 4-7. Bro sett fra ubåtstasjon mot øst.

Historikk

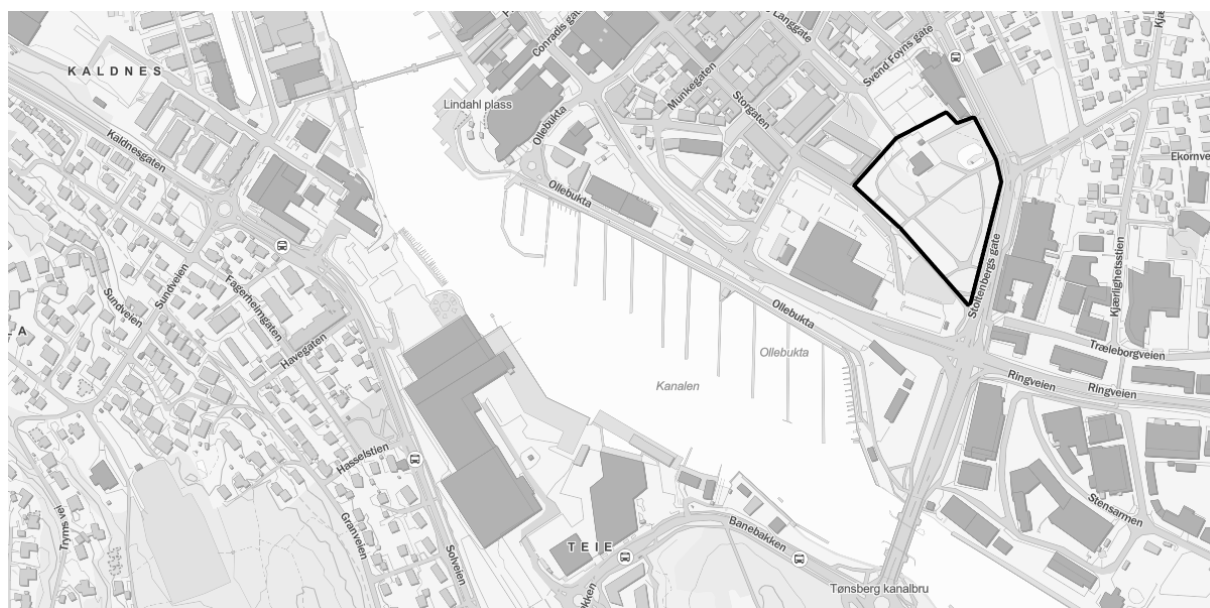
Kanalbroen i Tønsberg er den fjerde bevegelige broen på stedet og har spilt en sentral rolle i byens transport- og sjøfartshistorie. Den første broen ble bygget som en klaffebro i 1735, før en rullebro – den første av sitt slag i Norge – erstattet den i 1838. I 1896 ble en svingbro oppført, og dagens klaffebro stod ferdig i 1957.

Broen er konstruert i betong og stål, med en brobane som kan vippes opp for å slippe gjennomgående båttrafikk. Mekanismen styres fra et funksjonalistisk kontrolltårn i betong, plassert på broens sørvestre side. Landkarene er hule og fungerer som verksted, mens motor og drivverk for klaffene er integrert i en av pilarene.

Med en lengde på 89 meter, fortau på begge sider og en undergang for gående, har broen både praktiske og estetiske kvaliteter. Dens funksjonalistiske arkitektur og kontrolltårnets særpreg gjør den til et identitetsskapende element i bybildet. På nordsiden står statuen av «Førstereisgutten», og rester av den tidligere svingbroens brukar er fortsatt synlige ved broens fundament.

Kanalbroen er oppført i Statens vegvesens landsverneplan som objekt nr. 214 og vurderes som et kulturminne med høy arkitektonisk og teknisk verdi.

4.4 Delområde D: Gunnarsbø

Figur 4-8. Delområde D.

Beskrivelse av området

Delområdet består av én murbygning med tilhørende park, Svend Foyns gate 3. Kulturmiljøet ligger i tettbygget område med delvis utsikt mot Kanalen.

Figur 4-9. Hovedbygning, Svend Foyns gate 3.

Historikk

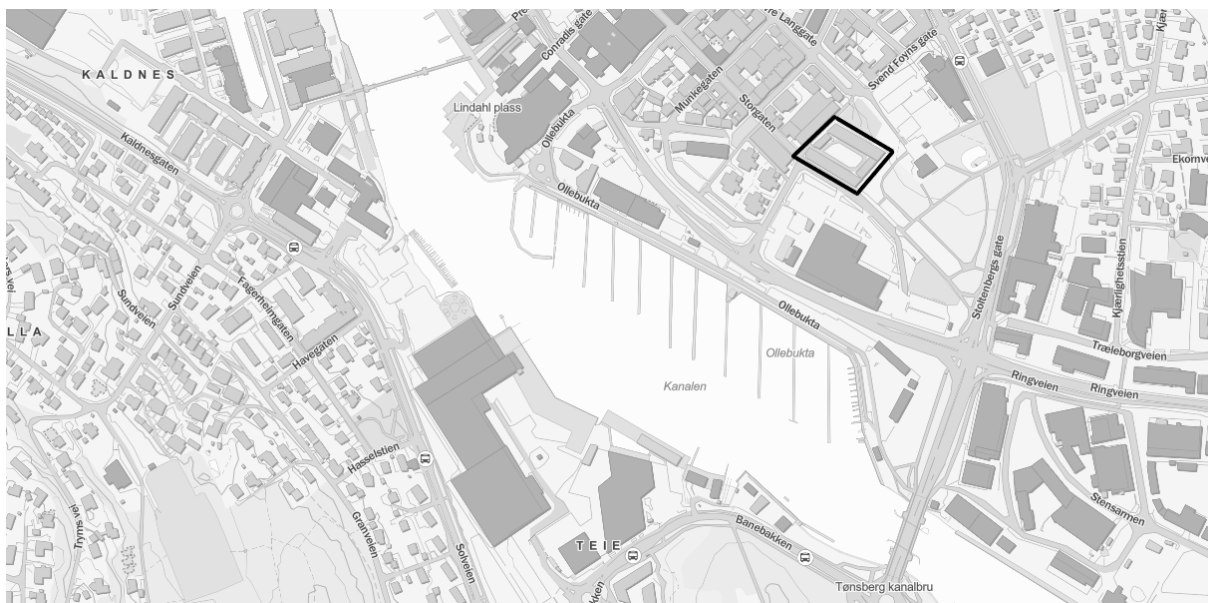
Navnet Gunnarsbø viser til et opphav som stormannsgård tilbake til yngre jernalder. Arkeologiske funn av våpen tyder på bosetting fra vikingtiden. Gunnarsbø omtales første gang i Håkon Håkonssons saga, da en krigerflokk i 1218 la til ved Skjellsteinsgrunnen (nå Kanalen) og dro opp til gården.

Under Håkon Håkonssons regjeringstid (1217–63) ble St. Stefans hospital etablert på Gunnarsbø. Det hadde en egen kirke, omtalt i 1308 som kongelig kapell. Hospitalet var i drift til 1500-tallet, da dets eiendommer ble overført til et nytt hospital i Oslo.

På 1800-tallet vokste Tønsbergs skipsfart, og i 1861 etablerte Morten Wilhelm Wilhelmsen sitt firma. I 1870-årene kjøpte han tomt på Gunnarsbø og oppførte en villa i nyrenessansestil, ferdigstilt i 1878. Etter hans død donerte arvingene i 1929 Gunnarsbø med dens 90 mål tomt til Tønsberg kommune. Gavebrevet forutsatte bruk som rådhus og inneholdt bestemmelser om bevaring av parken og området rundt.

Etter kommunens overtakelse brøt det ut brann i uthusbygningen, hvor låve, fjøs og stall ble totalskadet. Hovedbygningen ble bevart og omgjort til rådhus. Gunnarsbø var kommunens administrasjonssenter frem til 1970-årene. I vår tid har Tønsberg kommunale Eiendom kontorer i hovedbygget, og parken rundt Gunnarsbø har blitt en viktig del av byens rekreasjonsområde.

4.5 Delområde E: Svend Foyns arbeiderboliger

Figur 4-10. Delområde E.

Beskrivelse av området

Delområdet består av fire trebygninger, Svend Foyns gate 1, ved Gunnarsbøparken. Kulturmiljøet ligger i tettbygget område med delvis utsikt mot Kanalen.

Figur 4-11. Svend Foyns arbeiderboliger, Svend Foyns gate 1.

Historikk

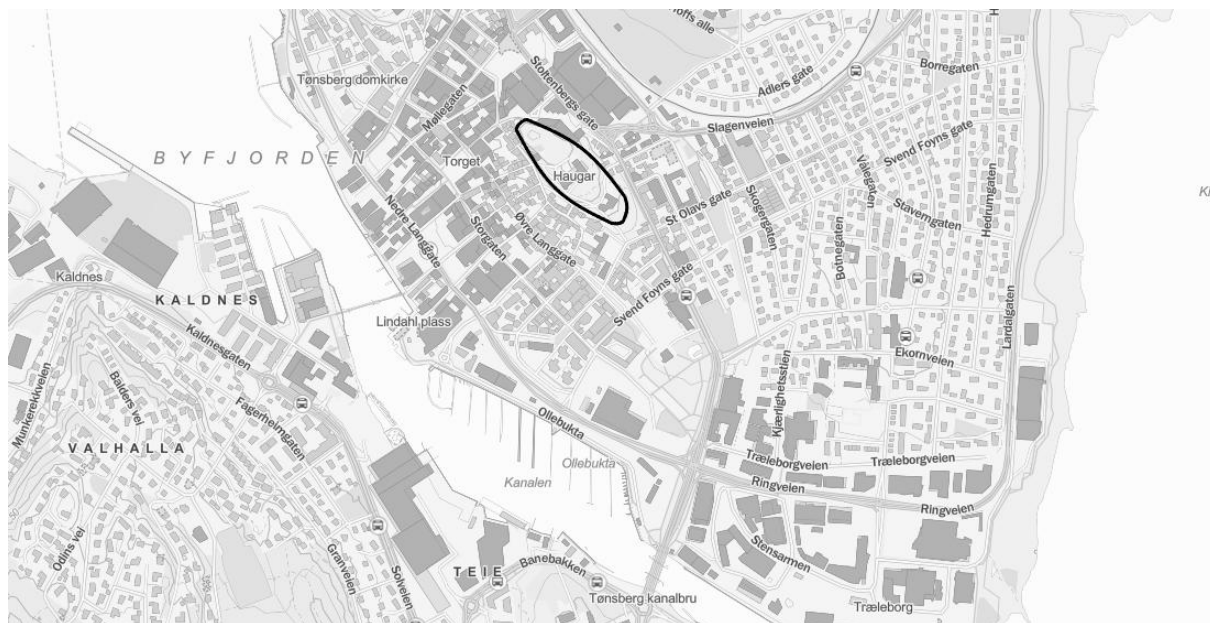
Midt på 1800-tallet opplevde Tønsberg en stor tilstrømming av arbeidsfolk, særlig knyttet til skipsindustri og den voksende hvalfangsten. Behovet for stabile boforhold for byens arbeidere var akutt, og skipsreder Svend Foyn (1809–94) tok initiativ til et boligprosjekt som skulle bli en av de første store satsningene på sosial boligbygging i Norge.

Mellom 1857 og 1870 lot han oppføre et omfattende boligkompleks som kunne romme opptil 400 mennesker. Prosjektet besto av Øvre og Nedre gård, et bryggerhus og en bygning fra ca. 1870 som senere ble brukt som barnehage, leserom og suppekjøkken. Opprinnelig inneholdt komplekset 73 små leiligheter, i tillegg til boliger for bestyrer og vaktmester. Dette var ikke bare en praktisk løsning på boligmangelen, men også et uttrykk for Foyns sosiale engasjement.

Arbeiderboligene, som i dag kalles Foyngården på folkemunne, var et pionerprosjekt. Leilighetene var enkle, for det meste ett- og toroms enheter, men de representerte et viktig skritt mot bedre levekår for arbeiderklassen i en tid der mange bodde under langt dårligere forhold. Kompleksets organisering, med fellesfunksjoner som en egen barnehage, var på mange måter forut for sin tid.

I dag er bygningsmassen bevart som et viktig kulturminne og utgjør et privat eid borettslag med 37 boenheter. Arkitektonisk sett er arbeiderboligene preget av en sen og enkel sveitserstil med elementer av 20-tallsklassisisme, men deres historiske verdi ligger først og fremst i rollen de spilte i Tønsbergs byutvikling og som et av de tidligste eksemplene på sosial boligbygging i Norge. Arbeiderboligene er vedtaksfredet og har kulturminne-ID 86618.

4.6 Delområde F: Haugar

Figur 4-12. Delområde F.

Beskrivelse av området

Delområdet omfatter et parkområde på en naturlig høyde med tre store gravhauger og tre bygninger. Kulturmiljøet er et markant landemerke i Tønsberg sentrum og er godt synlig fra fjorden.

Figur 4-13. Tønsberg Sjømannsskole.

Beskrivelse av området

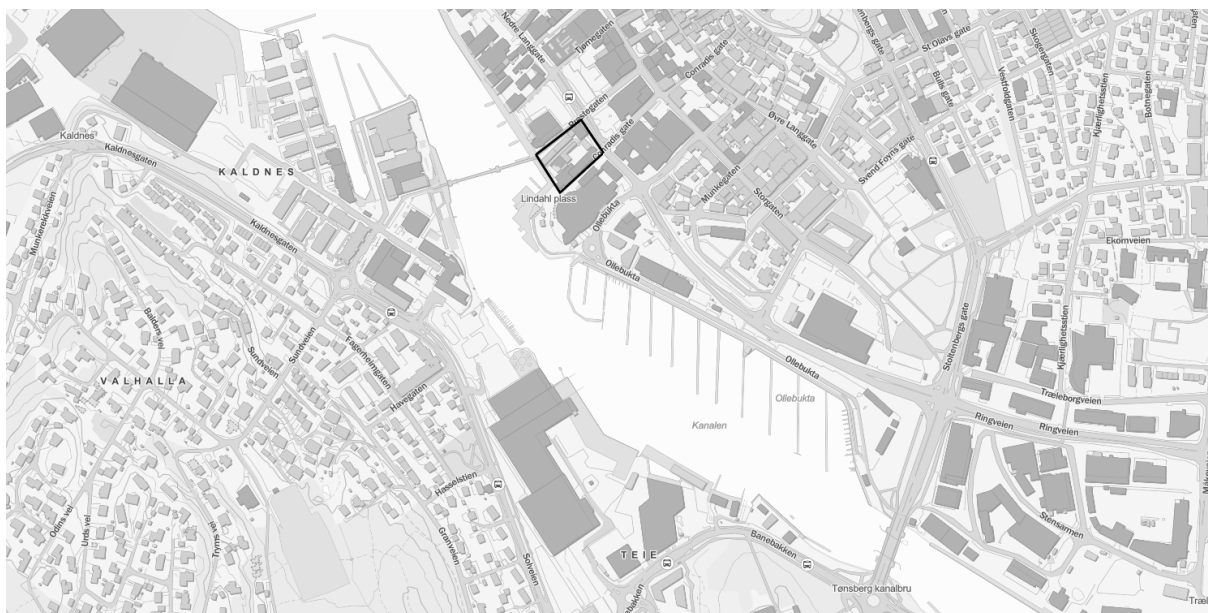
Gravhaugene på Haugar stammer fra jernalderen og er Tønsbergs eldste synlige kulturminner. Dateringer indikerer en bruksperiode fra 200- til 900-tallet. I middelalderen var Haugar et viktig tingsted og kongehyllingsplass. Ifølge Snorre ble Harald Hårfagres sønner Olav og Sigfrød gravlagt her etter å ha blitt drept av sin bror Eirik Blodøks.

Fra 1600-tallet til 1870 var stedet mølleplass, noe som ga opphav til stedsnavnet Møllebakken. På 1800-tallet ble en av haugene brukt som grustak og søppelplass, og området tjente også som brannkanonstilling.

Tønsberg Sjømannsskole ble etablert på Haugar i 1882, først i et eldre sykehusbygg fra 1841. Dette ble senere revet for å gi plass til dagens sjømannsskole, oppført i 1921. Skolen ble tegnet i nyklassisistisk stil av arkitektene Andreas Bjercke og Georg Eliassen, kjent for lignende prosjekter i Oslo og Stavern. Fasaden er utsmykket med 12 karyatider, skapt av billedhugger Wilhelm Rasmussen, som forestiller folkeslag sjøfarerne kunne møte på sine reiser. Under andre verdenskrig ble bygningen rekvirert av den tyske okkupasjonsmakten. Sjømannsskolen var en sentral institusjon for maritim utdanning i Tønsberg fram til 1980-tallet. I 1995 ble bygningen omgjort til Haugar kunstmuseum, som i dag huser samtidskunst og utstillinger med nasjonal og internasjonal betydning.

Villa Møllebakken ble oppført i 1890 og fungerte som bibliotek fra 1946 til 1992. I dag er Haugar regulert som fornminneområde med automatisk fredete kulturminner, og Villa Møllebakken benyttes fortsatt til ulike arrangementer.

4.7 Delområde G: Foynegården

Figur 4-14. Delområde G.

Beskrivelse av området

Delområdet omfatter en bygård bestående av syv bygninger mellom Kanalen og Nedre Langgate. Gårdskomplekset inkluderer et hovedhus mot Nedre Langgate, mens uthusene strekker seg i en rekke ned mot sjøen, med sjøbodene liggende ytterst ved bryggen. Kulturmiljøet ligger i et tettbebyggt område og utgjør en integrert del av byens historiske fasade mot fjorden.

Figur 4-15. Foynegården.

Historikk

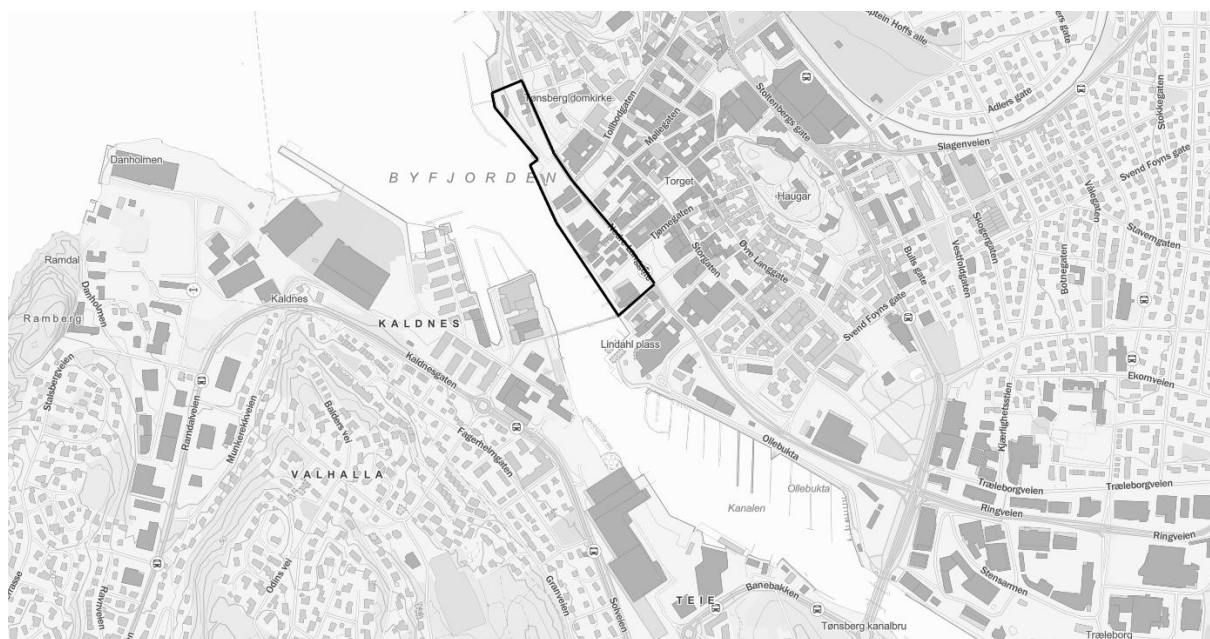
Foynegården representerer en helhetlig bevart handelsgård fra 1700-tallet, med betydelige interiørdetaljer fra tidlig 1800-tall. Den er det siste gjenværende av en rekke tilsvarende gårdsanlegg som en gang preget havneområdet i Tønsberg. Anlegget gir et enestående innblikk i byens handels- og skipsfartshistorie på 1800-tallet.

Bygården ble påbegynt av Samuel Mathisen Foy, og våningshuset fikk sin nåværende form rundt 1770. Rett før krigsutbruddet i 1807 var anlegget tilnærmet komplett. I andre halvdel av 1800-tallet gjennomgikk gården ytterligere oppgraderinger, der hovedhuset ble modernisert, mens uthusbebyggelsen beholdt sitt eldre preg. Svend Foy (1809–94), skipsrederen og grunnleggeren av moderne hvalfangst, ble født i denne gården.

Gården ble anlagt med sjøboder ved bryggen for oppbevaring av skipslast, mens kjøpmannsgården lå mot Nedre Langgate. Mellom disse bygningene lå fjøs, stall, høyloft og hage, viktige for gårdens selvhusholdning og rederfamiliens næringsvirksomhet. Her ble funksjonalitet prioritert fremfor ytre prestisje, og anlegget var en velfungerende enhet.

Bygningsmassen, som består av syv bygninger, hvorav seks er vedtaksfredet, er et sjeldent og enhetlig eksempel på en autentisk bygård fra første halvdel av 1800-tallet.

4.8 Delområde H: Brygga

Figur 4-16. Delområde H.

Beskrivelse av området

Delområdet omfatter en historisk bryggerekke bestående av 15 bygninger langs Nedre Langgate mellom Kanalen og fjorden. Området består av eldre trehus, sjøboder og tidligere administrasjonsbygninger oppført i mur, som sammen danner en helhetlig historisk bebyggelse.

Gjennom århundrer har dette vært et sentrum for handel og sjøfart i Tønsberg, utgjort en viktig del av byens kulturmiljø og fungert en kort periode også som togstasjon.

Det samlede miljøet representerer et sjeldent bevart kulturhistorisk uttrykk, der handel og transport har satt sitt preg på byutviklingen. Området er verneverdig, og grunnen er automatisk fredet som del av middelalderbyen Tønsberg.

Figur 4-17. Nedre Langgate 26 – 38 sett fra Bybroen mot nord.

Historikk

Langs Nedre Langgate, mellom Kanalen og fjorden, ligger et av Tønsbergs mest historisk betydningsfulle områder. Bryggeområdet har røtter i middelalderen, da byen var en viktig handels- og sjøfartsby. Gatene og tomtestrukturen følger fortsatt den middelalderske byplanen med langsgående gater parallelt med sjøen og tverrgater som bandt byen sammen med havnen.

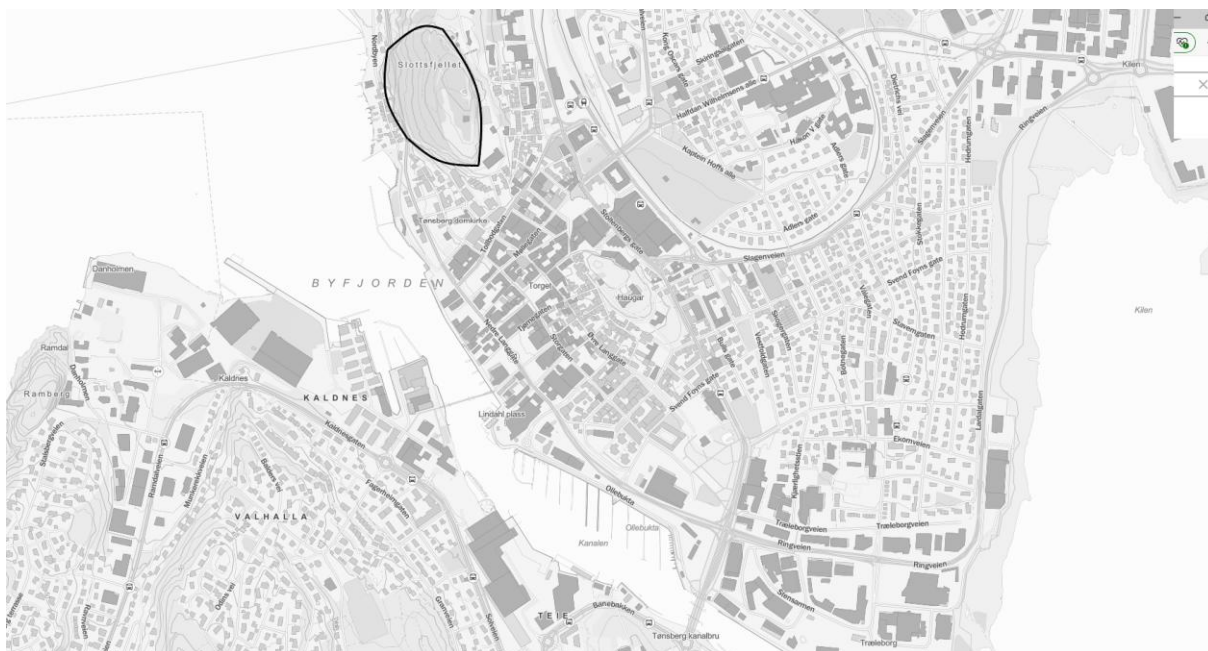
Dagens bebyggelse består av trehus fra 1700- og 1800-tallet, et unikt innblikk i byens maritime historie. Her finnes en helhetlig samling av bolighus, sjøboder og tidligere administrative bygninger. Britanniagården, et laftet tømmerhus fra 1700-tallet, ble påbygd til hotell, men senere tilbakeført til sitt opprinnelige uttrykk. Seks to-etasjes sjøboder fra 1800-tallet, tidligere brukt til handel, huser i dag serveringssteder.

Blant områdets markante bygg er Tollboden fra 1827, Tønsbergs eldste murbygning, et administrativt knutepunkt for toll og handel. Tollbodbygga var en møteplass for skipsredere, kjøpmenn og myndigheter. Området rommer også historiske bolighus som Nedre Langgate 36, en arbeiderbolig fra 1800-tallet, hvor 27 personer bodde i 1910.

Vestover ligger Tønsbergs første jernbanestasjon fra 1881, anlagt nær havnen for å effektivisere varetransport, men nedlagt i 1915. og skipsreder von der Lippe-villaen fra 1925.

Bryggen i Tønsberg er et av byens best bevarte historiske miljøer, preget av handelsliv, sjøfart og administrasjon. Området inngår i middelalderbyen Tønsberg og er av nasjonal interesse. Undergrunnen er automatisk fredet, og bygningsmassen vurderes som verneverdig, både som arkitektonisk miljø og som et kulturhistorisk vitnesbyrd om byens maritime fortid.

4.9 Delområde I: Tunsberghus/Slottsfjellet

Figur 4-18. Delområde I.

Beskrivelse av området

Tunsberghus ligger på Slottsfjellet, det dominerende høydepunktet i Tønsberg, med vid utsikt over byen og fjorden. Den strategiske plasseringen gjorde borgen til et viktig forsvarsverk og kongelig residens fra 1100-tallet til den ble ødelagt i 1503. De bevarte ruinene, inkludert rester av Mikaelkirken, Bredestuen og Teglkastellet, vitner om borgens tidligere omfang og betydning.

Borgen var omgitt av en ringmur med flere kasteller og porttårn, og innenfor murene ligger ruiner etter haller, boliger og administrative bygninger.

Figur 4-19. I forgrunnen Teglkastellet fra 1276 og bak den Slottsfjelltårnet reist i 1888.

Historikk

Tunsberghus på Slottsfjellet i Tønsberg er Norges største kjente middelalderborg. Den var et kongelig administrativt senter og et viktig militært forsvarsanlegg. Ruinene og skriftlige kilder gir verdifull innsikt i borgens utvikling og funksjon.

Arkeologiske undersøkelser tyder på at borgen kan ha oppstått før 1100-tallet. Den første sikre omtalen, da kalt "Berget", stammer fra borgerkrigstiden på 1100-tallet, da baglerne forskanset seg her under Kong Sverres beleiring. Opprinnelig bestod anlegget av en trekonstruksjon, men kong Håkon Håkonsson igangsatte på 1200-tallet en omfattende utbygging i stein, med ringmur, porttårn og festningskapell. Mikaelkirken, oppført rundt midten av 1100-tallet, fungerte som kongelig slottskapell. På 1200- og 1300-tallet ble borgen videreutviklet med nye forsvarsverk, borghaller og kongebolig, særlig under kong Magnus Lagabøte. Den var del av det norske riksborgsystemet og fungerte som kongelig residens, hvor viktige møter fant sted.

Etter Kalmarunionens etablering i 1397 mistet borgen sin strategiske betydning. I 1503 ble den angrepet og brent av svenske opprørssoldater. Deretter ble den forlatt, og stein fra ruinene ble gjenbrukt i byens bygninger frem til 1700-tallet.

I dag kan man se restene av Mikaelkirken, Bredestuen, Teglkastellet, Vestkastellet og ringmuren. Disse strukturene gir innsikt i borgens rolle i middelalderens forsvars- og administrasjonssystem. Slottsfjelltårnet ble reist i 1888 på fjellets høyeste punkt til minne om Tønsbergs tusenårsjubileum i 1871.

Figur 4-20. I forgrunnen ruinene etter Mikaelkirken. Kirken var en romansk korskirke, og første gang nevnt i 1191. Bak ruinene til venstre ligger Teglkastellet.

5 VERDIVURDERING

Delområde A: Tønsberg kystkultursenter

Aldersverdi

Kystkultursenteret består av bygninger og båter med ulik alder. Riggerloftet, fra ca. 1790, har svært høy aldersverdi. Sjøboden og rekonstruksjonen av reperbanen fra 2024 har lavere verdi.

Vurdering: **Høy verdi**

Autentisitet

Riggerloftet og sjøboden er flyttet, men bevarer sin opprinnelige konstruksjon. Den gjenreiste Reperbanen viderefører historien om Tønsbergs tauverksindustri.

Vurdering: **Middels verdi**

Miljøverdi

Området er en del av Tønsbergs sjønære kulturmiljø og forsterker byens maritime identitet. Bygningene og båtene skaper en helhetlig ramme om kystens håndverkstradisjoner.

Vurdering: **Høy verdi**

Representativitet

Senteret representerer en historisk skipsverftsstruktur med tilhørende bygg. Samlingen av tradisjonelle båter og maritime håndverksmiljøer er typisk for kystkulturen.

Vurdering: **Høy verdi**

Sjeldenhet

Riggerloftet er et sjeldent eksempel på et eldre tømmerbygg tilknyttet skipsbygging. Samlingen av historiske fartøy er også av stor kulturhistorisk verdi.

Vurdering: **Høy verdi**

Kunstnerisk/arkitektonisk verdi

Riggerloftet har høy håndverksmessig kvalitet. De øvrige bygningene har en enkel, funksjonell utforming, men danner et helhetlig miljø.

Vurdering: **Middels til høy verdi**

Kulturhistorisk verdi

Kystkultursenteret viderefører tradisjoner knyttet til skipsbygging og tauverk, sentrale næringer i Tønsbergs historie. Stedet formidler maritim kultur på en aktiv måte.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Tilstand

Bygningene er godt vedlikeholdt, og båtene restaureres kontinuerlig. Gjenreisingen av reperbanen har sikret videreføring av et viktig kulturminne.

Vurdering: **Høy verdi**

Samlet vurdering

Tønsberg kystkultursenter er en viktig formidler av kystens håndverkstradisjoner. Området kombinerer autentiske bygninger med rekonstruerte elementer og en unik båtsamling.

Samlet verdivurdering: **Høy verneverdi – regional verdi**

Delområde B: Teie ubåtstasjon

Aldersverdi

Anlegget ble etablert i 1918 som Norges første landbaserte ubåtstasjon. Bygningene og kaianlegget stammer fra den tidlige fasen av det norske ubåtvesenet og har stor historisk betydning.

Vurdering: **Lav verdi**

Autentisitet

Ubåtstasjonen har bevart sin opprinnelige hovedform og struktur. Murbygningene fremstår i stor grad uendret, og kaianlegget er intakt. Noen senere tilpasninger er gjort, men disse påvirker ikke anleggets karakter i vesentlig grad.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Miljøverdi

Anlegget ligger strategisk plassert ved Kanalen og inngår i Tønsbergs maritime kulturmiljø.

Ubåtstasjonen utgjør et helhetlig forsvarsanlegg, der den visuelle tilknytningen til sjøen forsterker opplevelsen av stedet som et militærhistorisk kulturminne.

Vurdering: **Høy verdi**

Representativitet

Anlegget er en tydelig representant for de første permanente ubåtbasene i Norge. Den arkitektoniske utformingen reflekterer militære og funksjonelle behov fra første halvdel av 1900-tallet.

Vurdering: **Høy verdi**

Sjeldenhet

Teie ubåtstasjon er et sjeldent eksempel på et tidlig norsk ubåtanlegg. Få om noen sammenlignbare anlegg fra denne perioden er bevart, noe som gir stedet høy verneverdi.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Kunstnerisk/arkitektonisk verdi

Bygningene har en enkel, funksjonell utforming preget av militærarkitektur fra mellomkrigstiden. Murkonstruksjonene og de tekniske løsningene viser solid håndverksmessig kvalitet.

Vurdering: **Middels til høy verdi**

Kulturhistorisk verdi

Ubåtstasjonen markerer etableringen av det norske ubåtvesenet og spiller en viktig rolle i forsvaret av Oslofjorden under første halvdel av 1900-tallet. Anlegget har høy identitetsverdi knyttet til både lokal og nasjonal forsvarshistorie.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Tilstand

Bygningene er i god teknisk stand. Mindre slitasje på fasader og enkelte konstruksjoner, men ingen kritiske skader som truer anleggets verneverdi.

Vurdering: **Høy verdi**

Samlet vurdering

Teie ubåtstasjon er et sjeldent og godt bevart militærhistorisk anlegg med høy kulturhistorisk verdi. Beliggenheten ved Kanalen og den nære forbindelsen til maritim forsvarsstrategi styrker områdets betydning.

Samlet verdivurdering: **Svært høy – nasjonal verdi**

Delområde C: Kanalbroen

Aldersverdi

Dagens klaffebro ble oppført i 1957 som den fjerde broen på stedet siden 1735. Broens historiske kontinuitet som forbindelsesledd mellom byens to sider gir den høy kulturhistorisk verdi, selv om den i seg selv ikke er eldre enn midten av 1900-tallet.

Vurdering: Lav verdi

Autentisitet

Broens funksjonalistiske utforming med kontrolltårn og mekanisk klaffeløsning er i stor grad bevart. Tekniske oppgraderinger har funnet sted, men hovedstrukturen er uendret siden oppføringen.

Vurdering: Svært høy verdi

Miljøverdi

Kanalbroen er et sentralt visuelt og funksjonelt element i Tønsbergs bybilde. Den danner et knutepunkt mellom middelalderbyen og nyere bebyggelse og bidrar til byens maritime karakter.

Vurdering: Høy verdi

Representativitet

Broen er en god representant for etterkrigstidens tekniske infrastruktur, med en klassisk klaffebrokonstruksjon tilpasset både biltrafikk og sjøtransport. Kontrolltårnet har et særpreget uttrykk fra funksjonalismens epoke.

Vurdering: Høy verdi

Sjeldenhet

Kanalbroen er et av få gjenværende eksempler på en mellomstor norsk klaffebro fra denne perioden. Selv om lignende konstruksjoner finnes, har denne broen en viktig lokal betydning.

Vurdering: Svært høy verdi

Kunstnerisk/arkitektonisk verdi

Broens funksjonalistiske kontrolltårn har en tydelig arkitektonisk kvalitet, mens selve brokonstruksjonen er mer nøktern. Helheten gir et tidsriktig uttrykk fra 1950-tallets broarkitektur.

Vurdering: Høy verdi

Kulturhistorisk verdi

Broen er en viktig del av Tønsbergs samferdselshistorie og har vært et sentralt transportknutepunkt i byen i over 65 år. Dens tilknytning til tidligere broer på stedet forsterker den historiske verdien.

Vurdering: Høy verdi

Tilstand

Broen er i funksjonell og teknisk god stand.

Vurdering: Høy verdi

Samlet vurdering

Kanalbroen er et teknisk og kulturhistorisk viktig samferdselselement i Tønsberg. Den knytter sammen byens to sider og representerer en infrastrukturhistorie som strekker seg over 250 år.

Samlet verdivurdering: **Høy verneverdi – nasjonal verdi**

Delområde D: Gunnarsbø

Aldersverdi

Gunnarsbø har røtter tilbake til middelalderen som kongsgård og hospital. Dagens hovedbygning ble oppført i 1878 i nyrenessansesstil. Parkanlegget har historiske strukturer fra slutten av 1800-tallet.

Vurdering: **Middels verdi**

Autentisitet

Hovedbygningen har bevart sin opprinnelige form og arkitektoniske detaljer, selv om enkelte interiørendringer er gjort. Parken har beholdt sin grunnstruktur, men er modernisert.

Vurdering: **Høy verdi**

Miljøverdi

Gunnarsbø danner et grønt rekreasjonsområde i Tønsbergs bybilde og har en sterk visuell tilknytning til byens historiske sentrum. Området knytter sammen eldre og nyere bystruktur.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Representativitet

Hovedbygningen er et godt eksempel på en sen 1800-talls representasjonsbolig i nyrenessansesstil. Parken er en typisk byhage fra perioden, tilpasset både offentlig og privat bruk.

Vurdering: **Høy verdi**

Sjeldenhet

Gunnarsbø er en av få bevarte større herskapsgårder i Tønsberg fra 1800-tallet. Kombinasjonen av historisk park og bebyggelse gir den særpreg.

Vurdering: **Høy verdi**

Kunstnerisk/arkitektonisk verdi

Hovedbygningen har en monumental karakter med detaljrik fasade og godt håndverk. Parkens utforming gjenspeiler 1800-tallets landskapsarkitektur.

Vurdering: **Høy verdi**

Kulturhistorisk verdi

Gunnarsbø har vært en viktig eiendom i Tønsbergs historie, både som kongsgård, hospital og privatbolig for sentrale byborgerlige familier. Etter 1929 har området hatt en offentlig funksjon, først som rådhus, senere som administrasjonsbygg.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Tilstand

Hovedbygningen er godt vedlikeholdt og fremstår som en autentisk representasjon av sin tid.

Parkanlegget har endret seg, men opprettholder sin funksjon som grøntområde.

Vurdering: **Høy verdi**

Samlet vurdering

Gunnarsbø er et viktig kulturminne i Tønsberg med sterk historisk forankring og arkitektonisk kvalitet. Parkens funksjon som offentlig byrom understreker anleggets betydning.

Samlet verdivurdering: **Høy verneverdi – regional verdi**

Delområde E: Svend Foyns arbeiderboliger

Aldersverdi

Arbeiderboligene ble oppført mellom 1857 og 1870 som en del av skipsreder Svend Foyns sosiale boligprosjekt. Bygningsmassen representerer en viktig fase i Tønsbergs industrielle og sosiale utvikling.

Vurdering: **Middels verdi**

Autentisitet

Boligene fremstår slik det ble oppført, eller slik det ble bygd om på et tidlig tidspunkt. De aller fleste bygningsdeler og detaljer er originale.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Miljøverdi

Arbeiderboligene utgjør et helhetlig kulturmiljø i bybildet og har en sterk sammenheng med nærliggende historiske områder som Gunnarsbø og Foynegården.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Representativitet

Boligene er en god representant for tidlige norske sosialboliger, og deres utforming speiler industriens behov for å sikre arbeidere bolig nær arbeidsplassen.

Vurdering: **Høy verdi**

Sjeldenhet

Få bevarte arbeiderboliger fra midten av 1800-tallet finnes i Tønsberg. Bygningskompleksets størrelse og opprinnelige sosiale formål gjør det til et sjeldent eksempel på sosial boligbygging i Norge.

Vurdering: **Høy verdi**

Kunstnerisk/arkitektonisk verdi

Bygningene har en enkel, funksjonell utforming med elementer fra sveitserstil og klassisisme. Selv om de er beskjedne i utførelse, har de en arkitektonisk helhet som gjenspeiler tidens byggeskikk.

Vurdering: **Middels til høy verdi**

Kulturhistorisk verdi

Arbeiderboligene har stor betydning som et tidlig eksempel på sosial boligbygging i Norge. De reflekterer Svend Foyns filantropiske engasjement og utviklingen av boligforhold for industriarbeidere i Tønsberg.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Tilstand

Bygningene er generelt godt vedlikeholdt. Enkelte moderniseringer er gjennomført, men de viktigste historiske trekkene er bevart.

Vurdering: **Høy verdi**

Samlet vurdering

Svend Foyns arbeiderboliger er et viktig kulturminne med sterk historisk og sosial betydning. De representerer et tidlig og sjeldent eksempel på sosial boligpolitikk og industrihistorie i Norge.

Samlet verdivurdering: **Høy verneverdi – nasjonal verdi**

Delområde F: Haugar

Aldersverdi

Gravhaugene på Haugar stammer fra jernalderen, med en bruksperiode fra 200- til 900-tallet. Sjømannsskolen ble oppført i 1921, mens Villa Møllebakken skriver seg fra 1890. Området har en lang tidsdybde med kulturhistoriske spor fra ulike epoker.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Autentisitet

Gravhaugene er intakte, og området har bevart sin topografiske utforming. Sjømannsskolen har gjennomgått tilpasninger i forbindelse med ombygging til kunstmuseum, men eksteriøret er bevart. Villa Møllebakken har beholdt sin opprinnelige form.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Miljøverdi

Haugar er et markant høydedrag i bybildet og har en dominerende visuell tilstedeværelse. Området fungerer som et historisk landemerke med utsikt over byen og fjorden.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Representativitet

Området representerer ulike tidsepoker, fra jernalderens maktsentra til nyere tids utdannings- og kulturinstitusjoner. Gravhaugene er typiske for førkristne gravritualer, mens Sjømannsskolen illustrerer maritim utdanningshistorie.

Vurdering: **Høy verdi**

Sjeldenhet

Haugar er en av få bevarte tingsteder med tilhørende gravhauger i Norge. Kombinasjonen av arkeologiske kulturminner og nyere institusjonsbebyggelse gir området en særpreget kulturhistorisk verdi.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Kunstnerisk/arkitektonisk verdi

Sjømannsskolen er tegnet i nyklassisistisk stil og fasaden er utsmykket med karyatider. Villa Møllebakken har en tidstypisk utforming fra slutten av 1800-tallet.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Kulturhistorisk verdi

Haugar var et viktig maktsenter i jernalderen og senere et sentralt tingsted i middelalderen. Sjømannsskolen markerer Tønsbergs rolle i maritim utdanning.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Tilstand

Gravhaugene er intakte, men utsatt for naturlig erosjon. Sjømannsskolen og Villa Møllebakken er godt vedlikeholdt og har gjennomgått nødvendige oppgraderinger uten å miste sin historiske karakter.

Vurdering: **Høy verdi**

Samlet vurdering

Haugar er et av Tønsbergs mest betydningsfulle kulturminner, med en sjelden kombinasjon av arkeologiske spor, institusjonsbebyggelse og moderne kunstformidling. Områdets lange historie og dominerende plassering gir det stor kulturhistorisk og visuell verdi.

Samlet verdivurdering: **Svært høy verneverdi – nasjonal verdi**

Delområde G: Foynegården

Aldersverdi

Foynegården ble påbegynt på midten av 1700-tallet og ferdigstilt rundt 1800. Anlegget er en av de eldste bevarte kjøpmannsgårdene i Tønsberg, med en bygningshistorie som strekker seg over 250 år.
Vurdering: **Svært høy verdi**

Autentisitet

Hovedbygningen og uthusene har i stor grad bevart sin opprinnelige form og materialbruk. Interiøret er endret gjennom tidene, men de viktigste eksteriørelementene er intakte.
Vurdering: **Høy verdi**

Miljøverdi

Foynegården ligger i et historisk handelsområde ved havnen og inngår i en helhetlig bebyggelse med eldre sjøboder og brygger. Den bidrar til forståelsen av Tønsbergs sjøfartshistorie.
Vurdering: **Svært høy verdi**

Representativitet

Anlegget er en typisk representant for kjøpmannsgårder fra 1700- og 1800-tallet, med en klar funksjonsdeling mellom bolig, lager og handelsvirksomhet.
Vurdering: **Høy verdi**

Sjeldenhet

Foynegården er en av få bevarte kjøpmannsgårder i Tønsberg fra seilskutetiden. Mange lignende anlegg er revet eller sterkt ombygd, noe som gjør den særlig verdifull.
Vurdering: **Svært høy verdi**

Kunstnerisk/arkitektonisk verdi

Bygningene har en enkel, men solid utførelse preget av klassisistiske elementer. Hovedhuset har en symmetrisk fasade med dekorative detaljer typiske for perioden.
Vurdering: **Høy verdi**

Kulturhistorisk verdi

Foynegården har en sterk tilknytning til Tønsbergs handels- og sjøfartshistorie. Svend Foyn, grunnleggeren av moderne hvalfangst, ble født her, noe som forsterker gårdens kulturhistoriske betydning.
Vurdering: **Svært høy verdi**

Tilstand

Bygningsmassen er godt vedlikeholdt og har gjennomgått restaureringer med respekt for det opprinnelige uttrykket. Enkelte deler krever kontinuerlig vedlikehold for å sikre videre bevaring.
Vurdering: **Høy verdi**

Samlet vurdering

Foynegården er et av Tønsbergs best bevarte handelsanlegg fra seilskutetiden. Den har stor kulturhistorisk verdi og representerer byens maritime og kommersielle utvikling fra 1700-tallet til i dag.
Samlet verdivurdering: **Svært høy verneverdi – nasjonal verdi**

Delområde H: Brygga

Aldersverdi

Bryggeområdet har røtter tilbake til middelalderen, da Tønsberg var en av Norges viktigste handelsbyer. Dagens bebyggelse består hovedsakelig av sjøboder og trehus fra 1700- og 1800-tallet, samt enkelte murbygninger fra 1800-tallet og tidlig 1900-tall.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Autentisitet

Området har bevart sin historiske struktur, der sjøboder og handelsbygninger fortsatt ligger tett ved havnen. Flere bygninger er restaurert, men hovedtrekkene i bebyggelsen og tomtestrukturen er intakte.

Vurdering: **Høy verdi**

Miljøverdi

Bryggen utgjør en helhetlig del av Tønsbergs havneområde og formidler sammenhengen mellom byens maritime næring og bebyggelse. Området har stor visuell betydning i bybildet.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Representativitet

Bryggerekken er en tydelig representant for kystbyens handels- og sjøfartsmiljø fra seilskutetiden. Bygningsmassen viser en blanding av boliger, lagre og kontorer, typisk for handelsområder langs kysten.

Vurdering: **Høy verdi**

Sjeldenhet

Tønsbergs bryggefront er en av få bevarte sammenhengende bryggerekker i Norge. Kombinasjonen av eldre sjøboder, handelsgårder og tidligere administrasjonsbygninger gjør området unikt.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Kunstnerisk/arkitektonisk verdi

Bygningsmassen har en enkel, men funksjonell utforming, preget av tradisjonelle sjøboder og klassisistiske handelsgårder. Tollboden fra 1827 har arkitektonisk verdi som et av Tønsbergs eldste murbygg.

Vurdering: **Høy verdi**

Kulturhistorisk verdi

Bryggen har vært et sentralt handelsknutepunkt i Tønsberg i flere hundre år og reflekterer utviklingen av byens økonomiske liv. Området knytter seg til Tønsbergs rolle som en av Norges eldste havnebyer.

Vurdering: **Svært høy verdi**

Tilstand

Flere bygninger er godt vedlikeholdt, mens enkelte har gjennomgått tilpasninger som delvis endrer deres historiske uttrykk. Totalt sett er området i god stand.

Vurdering: **Høy verdi**

Samlet vurdering

Bryggen i Tønsberg er et av byens viktigste kulturhistoriske områder, med en unik kombinasjon av sjøboder, handelsgårder og maritime installasjoner. Området har stor nasjonal betydning som en godt bevart del av Norges kysthistorie.

Samlet verdivurdering: **Svært høy verneverdi – nasjonal verdi**

Delområde I: Tunsberghus/Slottsfjellet

Aldersverdi

Slottsfjellet har svært høy aldersverdi. Som Norges største kjente middelalderborg stammer borgen fra 1100-tallet, med betydelige utvidelser på 1200- og 1300-tallet. De eksisterende ruinene er blant de eldste bevarte steinbygningene i Norge, og området har vært i bruk siden jernalderen.

Vurdering: Svært høy verdi

Autentisitet

Selv om store deler av borganlegget er forsvunnet, har ruinene bevart den opprinnelige strukturen og er ikke vesentlig endret siden anlegget ble forlatt på 1500-tallet. Mikaelkirken, Bredestuen, Teglkastellet og ringmuren representerer opprinnelige middelalderstrukturer.

Vurdering: Høy verdi

Miljøverdi

Slottsfjellet har en dominerende plassering i landskapet og er et visuelt og historisk knutepunkt i Tønsbergs bybilde. Det danner en sentral del av middelalderbyens struktur og påvirker opplevelsen av hele byens historiske kontekst.

Vurdering: Svært høy verdi

Representativitet

Slottsfjellet er et av Norges viktigste eksempler på middelalderborger og representerer sentrale aspekter av norsk forsvarsarkitektur i middelalderen. Den strategiske plasseringen og den omfattende bruken gjennom århundrene gjør den til en typisk representant for konge- og forsvarsanlegg i middelalderen.

Vurdering: Svært høy verdi

Sjeldenhet

Tunsberghus er Norges største kjente middelalderborg, og få lignende anlegg finnes bevart i Norge. De massive ringmursstrukturene og kirkebygningen gir et unikt innblikk i norsk middelalderarkitektur.

Vurdering: Svært høy verdi

Kunstnerisk/arkitektonisk verdi

Ruinene viser høy håndverksmessig kvalitet og solid steinkonstruksjon. Spesielt Teglkastellet vitner om avanserte byggeteknikker fra middelalderen.

Vurdering: Høy verdi

Kulturhistorisk verdi

Slottsfjellet har en sterk tilknytning til Norges middelalderhistorie, med kongelige residenser, administrative funksjoner og forsvarsverk. Området er nevnt i sagalitteraturen og var en av de viktigste borgene i norsk historie.

Vurdering: Svært høy verdi

Tilstand

Ruinene er i en stabil tilstand, men naturlig forvitring påvirker murene. Tidligere konserveringstiltak har bidratt til å bevare de viktigste strukturene.

Vurdering: Middels til høy verdi

Samlet vurdering

Slottsfjellet og Tunsberghus utgjør et av Norges viktigste middelalderminner og har svært høy verdi innenfor de fleste kriteriene. Området har stor historisk, strategisk og symbolsk betydning, både lokalt og nasjonalt. Det er en sentral del av Tønsbergs identitet og en viktig referanse i norsk middelalderhistorie.

Samlet verddivurdering: Svært høy verneverdi – nasjonal verdi

6 KONKLUSJON VISUELL NÆR- OG FJERNVIRKNING

Planområdet ligger i et historisk sentralt byområde hvor flere kulturminner og kulturmiljøer av høy verneverdi er lokalisert. Gjennomføringen av tiltaket vil endre deler av det visuelle bybildet og kan potensielt påvirke opplevelsen av omkringliggende kulturhistoriske strukturer. Påvirkningen vurderes ut fra visuelle endringer, siktlinjer og hvordan tiltaket harmonerer med eksisterende omgivelser.

Samlet vurdering av visuell påvirkning:

Tiltaket innebærer høyere bebyggelse enn dagens strukturer, noe som kan gjøre de nye bygningene mer dominerende i landskapet. Bygningsvolumene og materialbruk vil ha innvirkning på hvordan tiltaket oppleves fra ulike ståsteder i influensområdet. Lavtliggende bygninger vil være mer eksponert for tiltakets visuelle effekt enn bygninger i høyere terreng, men eksisterende topografi og bebyggelse vil også fungere som skjermende elementer.

Kulturminner mest sårbare for visuell påvirkning:

Tunsberghus/Slottsfjellet (nasjonal verdi)

Avstand: ca. 1 km fra tiltaket. Siktlinjene er i stor grad åpne.

Påvirkning: Ubetydelig.

Haugar (nasjonal verdi)

Avstand: ca. 600–700 meter fra tiltaket. Bygninger og vegetasjon skaper delvise visuelle barrierer.

Påvirkning: Ubetydelig.

Brygga og Foynegården (nasjonal verdi)

Avstand: ca. 300–600 meter fra tiltaket. Fri sikt til området.

Påvirkning: Noe forringet.

Teie ubåtstasjon (nasjonal verdi)

Avstand: ca. 200–300 meter fra tiltaket. Større bygningsvolumer begrenser den visuelle eksponeringen.

Påvirkning: Ubetydelig.

Kanalbroen (nasjonal verdi)

Avstand: ca. 400 meter fra tiltaket. Siktlinjene er i stor grad åpne.

Påvirkning: Noe forringet.

Tønsberg kystkultursenter (regional verdi)

Avstand: ca. 50–250 meter fra tiltaket. Tiltaket vil kun være synlig fra den nyoppførte og restaurerte Reperbanen.

Påvirkning: Ubetydelig.

Svend Foyns arbeiderboliger (nasjonal verdi)

Avstand: ca. 500 meter fra tiltaket. Bygninger og vegetasjon skaper delvise visuelle barrierer.

Påvirkning: Ubetydelig

Gunnarsbø (regional verdi)

Avstand: ca. 500 meter fra tiltaket. Bygninger og vegetasjon skaper visuelle barrierer.

Påvirkning: Ubetydelig.

Samlet konklusjon: Tiltaket vil medføre en visuell påvirkning på deler av influensområdet, særlig i de nære byrommene langs Kanalen og i tilknytning til Brygga, Foynegården og Kanalbroen. Nye bygningsvolumer kan her påvirke opplevelsen av eksisterende siktlinjer og den visuelle sammenhengen mellom bebyggelsen og sjøfronten.

Påvirkningen på nasjonalt viktige kulturminner som Slottsfjellet og Haugar vurderes som ubetydelig. For Brygga, Foynegården og Kanalbroen vurderes påvirkningen som noe forringet, og knytter seg primært til endringer i lokale siktlinjer og romlige sammenhenger.

Tiltaket vil dermed medføre visuelle endringer i avgrensede deler av bymiljøet, men uten å påvirke Tønsbergs overordnede bysilhuett eller de kulturhistoriske hovedstrukturene. De sentrale kulturmiljøene forblir intakte og lesbare i sin historiske kontekst.

7 KILDER

Planarbeid

Add arkitekter AS og Atsite AS, 2024: *Kanalbredden. Illustrasjonshefte*. Dato: 27.02.2024.

Léva Urban Design AS, 2021. Sosiokulturell stedsanalyse. Scanrope og nærområdet. Dato: 26.01.2021.

Resirquel AS, 2023: *Ombrukskartlegging. Banebakken 38, Tønsberg*. Dato: 17.03.2023.

Spir Arkitektet AS. 2024. *Kanalbredden Scanrope. Kanalparken fotostandpunkt fjernvirkning*. 28.11.2024.

Spir Arkitektet AS. 2024. *Referat frå oppstartsmøte for: Kanalbredde*. Dato: 30.04.2024.

Spir Arkitektet AS. 2024. *Kanalbredden Scanrope*. Fjernvirkning. Bilde av Brygga, Gunnarsbø, Haugar, Kanalbrua, Ollebukta, Reperbanen, Slottsfjellet, Svend Flyn og Teie Hovedgård. Dato: 28.11.2024.

Tønsberg kommune, 2024: Detaljregulering for Kanalbredden (Scanrope). Planinitiativ og anmodning om oppstartsmøte. Dok.ref.: 26040brv02. Dato: 29.02.2024.

Vestfold fylkeskommune, 2024: Innspill til varsel om oppstart av reguleringsplan for Kanalbredden – bnr. 1003/64 – Tønsberg kommune. Deres referanse: 24/15470-3. Dato: 16.05.2024.

Bøker og rapporter

Asplan Viak. 2013. *DIVE. En kulturhistorisk stedsanalyse for Tønsberg kommune*.

Bjercke, A. og Eliassen, G. 1923. *Tønsberg sjømandsskole*. Særtrykk i *Byggekunst. Norske arkitekters tidsskrift for arkitektur og anvendt kunst*, Num. 3–5. Tilgjengelig fra: <https://www-bib.hive.no/tekster/skolehistorie/byggekunst/nr3-1923.html> [06.03.2025].

Egeland, L. 1992. *Gamle Tønsberg: Fjerdingen*.

Fischers, F. 1951. *Norske kongeborger. Bind I*.

Gansum, T. 1995. *Haugar og Haugating – rikssamling og det eldste Tønsberg*.

Johansen, O.A. 1929. *Tønsbergs historie, bind I*.

Johansen, O.A. 1934. *Tønsbergs historie, bind II*.

Johansen, O.A. 1952. *Tønsbergs historie, bind III*.

Johansen, O.A. 1955. *Tønsberg i vår tid, bind I og II*.

Stavseth, R. 1946. *Av repslagerens saga. Tønsberg reperbane gjennom 150 år 1796–1946*.

Thon, T. 1959. *Tønsberg Navigasjonsskole 1859–1959*.

Tønsberg kommune. 2022. *Kommunedelplan for kulturminner 2022–2032*.

Avisartikler

Tønsbergs Blad, 23.05.2024. "Byens lengste bygg står klart."

Nettkilder

Arkitekturhistorie.no. Tilgjengelig fra: <http://www.arkitekturhistorie.no/> [06.03.2025].

Miljødirektoratet. *Miljøatlas*. Tilgjengelig fra: <https://miljoatlas.miljodirektoratet.no/KlientFull.htm> [06.03.2025].

Riksantikvaren. *NBI-registeret*. Tilgjengelig fra:

<https://riksantikvaren.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=43a25b7d4d474f36ade60f9a69e620f0> [06.03.2025].

Sparebankstiftelsen. *Tønsberg. Reperbane – del 2*. Stiftelsen Tønsberg Kystkultursenter får 5 000 000 kroner til reperbanen i Tønsberg. Tilgjengelig fra: [nettadresse dersom tilgjengelig] [06.03.2025].

Statens vegvesen, Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) og Kartverket. *Norge i bilder*. Tilgjengelig fra: [nettadresse dersom tilgjengelig] [06.03.2025].

Vestfold og Telemark fylkeskommune. 2023. *Kulturmiljøer i byer og tettsteder i Vestfold*. Tilgjengelig fra: https://www.vtfk.no/globalassets/vtfk/dokumenter/samfunnsutvikling-internasjonalisering-og-klima/samfunn-og-plan/regionale-planer/rpba/revidering-rpba/fagrappport_kulturmiljoer-i-byer-og-tettsteder-i-vestfold_kunnskapsgrunnlag.pdf [06.03.2025].

Arkiver og institusjoner

Vestfoldmuseene/Vestfoldarkivet.

Tønsberg Havnevesen. Udatert (antagelig 2000). *Tønsberg – den tusen år gamle havn*.